खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (WASH) प्रणाली सुदृढीकरण

स्थानीय सरकारहरूका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) कार्यान्वयन निर्देशिका

MUNICIPAL ASSOCIATION OF NEPAL 2050
AGENDA FOR CHANGE
OXFAM

यो दस्तावेज एन्जिल अधिकारी, गरिमा आचार्य, मधुसुधन खनाल, तथा रजित ओझाद्वारा तयार गरिएको हो ।

यस कार्यमा सबै लेखकहरूको समान योगदान रहेको छ । हामी कमला के.सी., प्रभात श्रेष्ठ, तथा राजीव घिमिरेप्रति उहाँहरूको सहयोगका लागि आभार व्यक्त गर्दछौं । साथै, सृजनात्मक डिजाइन योगदानका लागि Pentagram Pvt. Ltd. लाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं । यसैगरी, प्रमाणीकरण प्रक्रियामा सहयोग पुऱ्याएकोमा WHH, WaterAid, तथा सम्पूर्ण Agenda for Change सञ्जालप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछौं ।

सन्देश

नेपालमा सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छतामा पहुँच केवल आधारभूत सेवा प्रवाहको विषय मात्र होइन; यो मानव मर्यादा, सार्वजनिक स्वास्थ्य, सामाजिक न्याय, लैङ्गिक समानता, जलवायु उत्थानशीलता र समावेशी विकाससँग प्रत्यक्ष रूपमा जोडिएको मौलिक अधिकारको विषय हो । यस मानव अधिकारको सुनिश्चितता तब मात्र सम्भव हुन्छ, जब सेवा प्रणालीहरू संस्थागत रूपमा सक्षम, वित्तीय रूपमा दिगो, प्राविधिक रूपमा भरपर्दो, सामाजिक रूपमा समावेशी र नागरिकप्रति जवाफदेही हुन्छन् ।

अक्सफाम ले नेपालमा असमानता र अन्याय न्यूनीकरण गर्ने आफ्नो दीर्घकालीन प्रतिबद्धताअन्तर्गत खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा प्रणालीगत सुधारलाई विशेष प्राथमिकतामा राख्दै आएको छ । हाम्रो अनुभवले देखाएको छ कि पूर्वाधार निर्माण मात्रले दिगो सेवा सुनिश्चित गर्दैन । सेवा निरन्तरता, गुणस्तर, समान पहुँच, जलस्रोतको संरक्षण, सञ्चालन तथा मर्मत-सम्भार, संस्थागत क्षमता, वित्तीय व्यवस्थापन, नियमन र अनुगमनबीच स्पष्ट सम्बन्ध स्थापित नगरेसम्म खासस्व सेवा दीर्घकालीन रूपमा प्रभावकारी हुन सक्दैन ।

नेपालका धेरै समुदायहरूमा जलवायु परिवर्तन, स्रोतमा बढ्दो दबाब, सेवा प्रदायक संस्थाको सीमित क्षमता, कमजोर वित्तीय व्यवस्था, अपर्याप्त मर्मत-सम्भार, र जवाफदेहिताका कमजोर संयन्त्रहरूले सुरक्षित र दिगो खासस्व सेवामा चुनौती सिर्जना गरिरहेका छन्। यी चुनौतीहरूको प्रभाव सबै समुदायमा समान रूपमा पर्दैन । गरिब घरधुरी, महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, सीमान्तकृत समुदाय र जलवायु जोखिममा रहेका समूहहरू यस्ता सेवा अवरोध र असुरक्षाबाट अझ बढी प्रभावित हुन्छन् । त्यसैले खासस्व प्रणाली सुदृढीकरण अक्सफामका लागि केवल क्षेत्रगत सुधारको विषय होइन; यो असमानता घटाउने र अधिकारलाई व्यवहारमा रूपान्तरण गर्ने महत्वपूर्ण माध्यम हो ।

यसै सन्दर्भमा तयार गरिएको "स्थानीय सरकारहरूका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रणाली सुदृढीकरण कार्यान्वयन निर्देशिका" ले खासस्व क्षेत्रलाई टुक्रा-टुक्रा गतिविधिका रूपमा नभई एकीकृत प्रणालीका रूपमा बुझ्ने र सुधार गर्ने व्यावहारिक आधार प्रदान गर्दछ । यस निर्देशिकाले संस्थागत व्यवस्था, नियमन, योजना तर्जुमा, जलस्रोत व्यवस्थापन, सेवा पूर्वाधार तथा वितरण, सिकाइ तथा अनुकूलन, वित्त व्यवस्थापन, र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनजस्ता आधारभूत पक्षहरूलाई क्रमबद्ध, कार्यान्वयनयोग्य र स्थानीय सन्दर्भअनुकूल ढाँचामा प्रस्तुत गरेको छ ।

यो निर्देशिका स्थानीय सरकारहरूलाई आफ्नो खासस्व प्रणालीको अवस्था विश्लेषण गर्न, प्राथमिकता निर्धारण गर्न, सेवा प्रदायक संस्थाहरूको क्षमता सुदृढ गर्न, योजनाबद्ध लगानी प्रवर्द्धन गर्न, जलवायु जोखिमलाई सेवा योजनामा समावेश गर्न, र नागरिकप्रति उत्तरदायी सेवा प्रणाली निर्माण गर्न सहयोगी हुने अपेक्षा गरिएको छ । साथै, यसले विकास साझेदार, नागरिक समाज, प्राविधिक निकाय र समुदायलाई स्थानीय प्रणालीलाई कमजोर बनाउने होइन, थप सक्षम र दिगो बनाउने गरी सहकार्य गर्न साझा मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ ।

अक्सफाम का लागि यस दस्तावेजको मूल महत्व यसको व्यवहारिक उपयोगितामा निहित छ । यसले स्थानीय सरकारहरूमा प्रमाणमा आधारित निर्णय, समावेशी योजना, पारदर्शी स्रोत परिचालन, सेवा गुणस्तर सुधार, र सबैभन्दा पछाडि पारिएका समुदायको आवश्यकतालाई केन्द्रमा राख्ने कार्यसंस्कृति विकास गर्न योगदान पुऱ्याउनेछ । जलवायु संकट गहिरिँदै गएको वर्तमान अवस्थामा खासस्व सेवा प्रणालीलाई अझ सुरक्षित, अनुकूलनशील र दिगो बनाउन यस प्रकारका कार्यान्वयनयोग्य उपकरणहरूको आवश्यकता झन् बढेको छ ।

यस निर्देशिका तयार पार्ने क्रममा योगदान पुऱ्याउनुहुने नेपाल नगरपालिका संघ, प्राविधिक विज्ञहरू, साझेदार संस्थाहरू, समुदायका प्रतिनिधिहरू तथा अक्सफाम नेपालका सहकर्मीहरू सबैप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु। सुरक्षित, समावेशी, दिगो र जलवायु-उत्थानशील खासस्व सेवा सुनिश्चित गर्ने राष्ट्रिय प्रयासमा यो निर्देशिका महत्वपूर्ण व्यवहारिक स्रोतका रूपमा उपयोग हुनेछ भन्ने विश्वास लिएकी छु ।

तृप्ति राई
राष्ट्रिय निर्देशक
अक्सफाम नेपाल

भूमिका

नेपालको संविधानले स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाईलाई मौलिकहकको रुपमा प्रत्याभुत गर्दै स्थानीय सरकारलाई आधारभूत सेवा प्रवाहको एकल अधिकार र जिम्मेवारी दिएको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व)का आयोजनाको पहिचान, कार्यान्वयन र व्यबस्थापन गर्ने पूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरेको छ । यसै संबैधानिक र कानुनी मर्मलाई आत्मसाद गर्दै सुरक्षित खानेपानी, दिगो सरसफाई र स्वच्छ व्यबहारलाई मानव स्वास्थ्य, सामाजिक न्याय, वातावरण संरक्षण स्थानीय सरकारको अभिन्न अंगको रुपमा स्थापित गर्नु हाम्रो प्राथमिकता भएको छ ।

यसै उद्देश्यका लागि "स्थानीय सरकारहरूका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रणाली सुदृढीकरण कार्यान्वयन निर्देशिका" तयार गरिएको हो।यस निर्देशिकाले खासस्व प्रणालीका आठ आधारभूत स्तम्भहरू–संस्थागत व्यवस्था, नियमन, योजना तर्जुमा, जलस्रोत व्यवस्थापन, सेवा प्रवाह तथा पूर्वाधार, सिकाइ तथा अनुकूलन, वित्त व्यवस्थापन तथा अनुगमन एवं मूल्याङ्कनलाई व्यवहारिक कार्यान्वयन चरणहरूसँग जोडेर नगरपालिकाहरुलाई स्पष्ट कार्यदिशा प्रदान गर्दछ ।

नेपाल नगरपालिका संघले नगरपालिकाहरूको नीतिगत पैरवी क्षमता अभिवृद्धि र संस्थागत सुदृढीकरण मार्फत प्रभाबकारी सेवा प्रबाह गर्न निरन्तर सहकार्य गर्दै आएको छ । यो निर्देशिका स्थानीय सरकारलाई आफ्नो अवस्था मूल्याङ्कन, प्राथमिकता निर्धारण, योजनाबद्ध लगानी तथा प्रभावकारी समन्वयमार्फत गुणस्तरीय खासस्व सेवा सुनिश्चित गर्न यो "स्थानीय सरकारहरूका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रणाली सुदृढीकरण कार्यान्वयन निर्देशिका" सहयोगी हुने अपेक्षा गरिएको छ। साथै यसले लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण (**GEDSI**), जलवायु उत्थानशीलता र समुदायको सहभागितालाई समेत प्राथमिकता दिएको छ ।

यस निर्देशिका तयारीमा योगदान गर्ने सबै विज्ञ, साझेदार संस्था, प्राविधिक समुह तथा स्थानीय सरकारका प्रतिनिधिहरूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यो निर्देशिका नगरपालिकाहरूका लागि उपयोगी र व्यवहारिक मार्गदर्शक दस्तावेज सिद्ध हुने विश्वास व्यक्त गर्दछु ।

कलानिधि देवकोटा
कार्यकारी निर्देशक
नेपाल नगरपालिका संघ

विषय सूचिका

स्थानीय सरकारहरूका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) कार्यान्वयन निर्देशिका १

खासस्व प्रणालीका आधारभूत स्तम्भहरू १

कार्यान्वयन निर्देशिकाको खाका ३

आधारभूत खाका ५

आधारभूत स्तम्भः संस्थागत व्यवस्था ६

आधारभूत स्तम्भः नियमन ११

आधारभूत स्तम्भः योजना तर्जुमा १३

आधारभूत स्तम्भः जलस्रोत व्यवस्थापन १४

आधारभूत स्तम्भः सेवा पूर्वाधार र वितरण १९

आधारभूत स्तम्भः सिकाइ र अनुकूलन २५

आधारभूत स्तम्भः वित्त व्यवस्थापन २८

आधारभूत स्तम्भः अनुगमन ३२

© Susma Panta/Oxfam

स्थानीय सरकारहरूका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) कार्यान्वयन निर्देशिका

स्थानीय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) प्रणालीलाई सुदृढ बनाउन स्थानीय सरकारहरूलाई एक व्यवस्थित मार्गचित्र आवश्यक पर्दछ । यसले उनीहरूलाई दिगो खासस्व सेवाका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना, क्षमता, प्रक्रिया र संयन्त्रहरूलाई क्रमिक रूपमा विकास गर्न सक्षम बनाउँछ । यो कार्यान्वयन निर्देशिकाले खासस्व प्रणालीका अवधारणागत **"आठ आधारभूत स्तम्भहरू" (Building Blocks)** लाई कार्यगत चरणहरूमा रूपान्तरण गरी उक्त आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्दछ ।

१. खासस्व प्रणालीका आधारभूत स्तम्भहरू

खासस्व प्रणालीको जटिलतालाई मध्यनजर गर्दै, यस क्षेत्रका अभ्यासकर्ता र नीति निर्माताहरूलाई यो प्रणाली बुझ्न र कहाँ र कसरी कार्यान्वयन गर्ने भन्ने पहिचान गर्न उपयुक्त औजारहरूको आवश्यकता पर्दछ। यसका लागि सबैभन्दा व्यावहारिक र व्यापक रूपमा प्रयोग गरिने दृष्टिकोण मध्ये एक **"आधारभूत स्तम्भ"** को अवधारणा हो । यो प्रणालीलाई विभिन्न मुख्य सुशासनका कार्यहरूमा विभाजन गर्ने एउटा तरिका हो, जुन सेवाहरू प्रभावकारी र दिगो रूपमा प्रवाह गर्नका लागि अनिवार्य रूपमा स्थापित हुनुपर्दछ ।

प्रत्येक आधारभूत स्तम्भले बृहत्तर खासस्व प्रणालीभित्रको एउटा महत्त्वपूर्ण उप-प्रणालीलाई प्रतिनिधित्व गर्दछ । यद्यपि विभिन्न संस्थाहरूले थोरै फरक खाकाहरू प्रयोग गर्न सक्छन्, तर धेरैजसो संस्थाहरू आठवटा साझा आधारभूत स्तम्भहरूमा सहमत देखिन्छन् । नेपालको खासस्व क्षेत्रमा IRC, **UNICEF** र **Agenda for Change** जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूले विकास गरेका खाकाहरूलाई सन्दर्भ सामग्रीका रूपमा लिई यी आठ आधारभूत स्तम्भहरूलाई नेपालको सन्दर्भमा परिमार्जन र अनुकूलन गरिएको छ ।

संस्थागत व्यवस्था
यसले WASH (पानी, सरसफाइ र स्वच्छता) क्षेत्रका कार्यहरूको जिम्मेवारी लिने औपचारिक संरचना र संगठनहरूलाई जनाउँछ ।

नियमन
यसमा WASH सेवाहरूको कार्यक्षमता, पहुँच, गुणस्तर, र समानताको मूल्याङ्कन गर्नका लागि तथ्याङ्कहरूको व्यवस्थित संकलन, विश्लेषण, र प्रयोग समावेश हुन्छ ।

योजना
यसमा स्पष्ट लक्ष्यहरू निर्धारण गर्ने, हस्तक्षेपहरूलाई प्राथमिकता दिने, तथा WASH सेवाहरू उपलब्ध गराउन र दीर्घकालीन रूपमा कायम राख्न आवश्यक स्रोतहरू र समयसीमा तय गर्ने प्रक्रिया समावेश हुन्छ ।

जलस्रोत व्यवस्थापन
यसमा पानीका स्रोतहरूको उपलब्धता र गुणस्तर सुरक्षित राख्ने, दिगो प्रयोग सुनिश्चित गर्ने, तथा प्राकृतिक प्रणालीहरूको सुरक्षा गर्ने कार्य समावेश हुन्छ ।

सेवा प्रवाह तथा पूर्वाधार
यसले निर्माणका साथै सञ्चालन, मर्मतसम्भार, र पुनःस्थापना कार्यलाई समेट्छ ।

अध्ययन तथा अनुकूलन
यसले प्रणालीको क्षमता प्रदर्शनमा पुनर्विचार गर्ने, नयाँ ज्ञान समावेश गर्ने, तथा परिवर्तनको प्रतिक्रियामा रणनीति र व्यवहारहरूलाई परिमार्जन गर्ने प्रक्रियालाई जनाउँछ ।

वित्तीय व्यवस्थापन
यसले WASH सेवाहरूको सम्पूर्ण जीवनचक्र लागतहरू पूरा गर्न आवश्यक वित्तीय स्रोतहरूको पहिचान, परिचालन, विनियोजन, तथा व्यवस्थापनलाई जनाउँछ ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
यसमा WASH सेवाहरूको कार्यक्षमता, पहुँच, गुणस्तर, तथा समानताको मूल्याङ्कन गर्नका लागि तथ्याङ्कहरूको व्यवस्थित संकलन, विश्लेषण, र प्रयोग समावेश हुन्छ ।

चित्र १: WASH प्रणालीका आठ आवश्यक आधारभूत निर्माण खण्डहरू

क. संस्थागत व्यवस्था

संस्थागत व्यवस्था भन्नाले खासस्व क्षेत्रका कार्यहरू सम्पादन गर्न जिम्मेवार औपचारिक संरचना र संस्थाहरूलाई बुझाउँछ । यस अन्तर्गत सेवा प्रदायक निकाय, सेवा प्रदायक, सम्पत्ति सिर्जनाकर्ता र नियामकका रूपमा काम गर्ने निकायहरूका साथै योजना तर्जुमा, वित्त व्यवस्थापन, अनुगमन र क्षमता विकास वा तालिममा संलग्न निकायहरू पर्दछन् ।

ख. नियमन

नियमनले सेवा प्रदायकहरूले कार्यसम्पादनको मापदण्ड पूरा गरेको र उपभोक्ताहरूले भरपर्दो, सुरक्षित र समतामूलक सेवा प्राप्त गरेको सुनिश्चित गर्दछ । जवाफदेहिता औपचारिक नियमनमा मात्र सीमित नभई यसमा पारदर्शिता, सार्वजनिक सहभागिता र उपभोक्ताहरूले सेवा प्रदायक र अधिकारीहरूलाई जवाफदेही बनाउन सक्ने संयन्त्रहरू पनि समावेश हुन्छन् । यी सबैले मिलेर अधिकारको रक्षा गर्छन्, जोखिम व्यवस्थापन गर्छन् र सेवाको गुणस्तर कायम राख्छन् ।

ग. योजना तर्जुमा

योजना तर्जुमामा स्पष्ट लक्ष्यहरू निर्धारण गर्ने, कार्यान्वयन/हस्तक्षेपका कार्यहरूलाई प्राथमिकता दिने र खासस्व सेवाहरू प्रदान गर्न र तिनलाई टिकाउन आवश्यक स्रोत र समयसीमा तय गर्ने कार्यहरू पर्दछन् । प्रभावकारी योजना तथ्याङ्कमा आधारित, समावेशी र परिवर्तनशील सन्दर्भ अनुसार लचिलो हुनुपर्छ । रणनीतिक र लगानी योजनाहरू सामान्यतया राष्ट्रिय र प्रादेशिक स्तरमा गरिन्छन् भने कार्यगत र सम्पत्ति व्यवस्थापन योजनाहरू स्थानीय स्तरमा गरिन्छन् । प्राथमिकता, समयसीमा र बजेटको स्रोतहरूलाई एकरूपता दिन विभिन्न तहहरूबीच समन्वय आवश्यक हुन्छ ।

घ. जलस्रोत व्यवस्थापन

जलस्रोत व्यवस्थापनमा पानीका स्रोतहरूको उपलब्धता र गुणस्तरको संरक्षण गर्ने दिगो उपयोग सुनिश्चित गर्ने र पारिस्थितिक प्रणाली (Ecosystem) को संरक्षण गर्ने कार्यहरू पर्दछन् । यसले खासस्व क्षेत्रलाई बृहत्तर वातावरणीय व्यवस्थापन र भू-उपयोग योजनासँग जोड्दछ । जलस्रोत व्यवस्थापन स्तम्भले जलाधार संरक्षण, मुहान संरक्षण, प्रदूषण नियन्त्रण, जलस्रोतको बाँडफाँड र जलवायु उत्थानशीलतालाई सम्बोधन गर्दछ, जसका लागि खासस्व क्षेत्रभन्दा बाहिरका अन्य क्षेत्रहरूसँग पनि समन्वय आवश्यक हुन्छ ।

ङ. सेवा प्रवाह र पूर्वाधार

पूर्वाधार भन्नाले खानेपानी प्रणाली, शौचालय, प्रशोधन केन्द्र र हात धुने स्थानहरू जस्ता खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सेवाहरू प्रदान गर्न आवश्यक भौतिक संरचना मात्र नभई ती संरचनालाई सञ्चालन गर्ने सेवाको ढाँचालाई पनि बुझाउँछ । त्यसैले, यस स्तम्भले निर्माणलाई मात्र नभई सञ्चालन, मर्मतसम्भार र पुनर्स्थापनालाई पनि समेट्छ। पूर्वाधार र यससँग सम्बन्धित सेवा प्रवाहको श्रृंखला स्थानीय अवस्था सुहाउँदो, जलवायु जोखिम थेग्न सक्ने (उत्थानशील) र दीर्घकालीन कार्यक्षमताका लागि डिजाइन गरिएको हुनुपर्छ । साथै, यसले समावेशी दृष्टिकोणलाई प्राथमिकता दिनुपर्छ, जसले गरिब समुदायलाई लक्षित गरी सेवा प्रवाह सुनिश्चित गर्नेछ । यसमा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता, सामाजिक समावेश (GEDSI) तथा सामाजिक रूपमा बहिष्कृत समुदायलाई समेत समेटेर सेवा वितरणमा ध्यान दिनुपर्छ ।

च. सिकाइ र अनुकूलन

सिकाइ र अनुकूलन भन्नाले कार्यसम्पादनमाथि चिन्तन गर्ने, नयाँ ज्ञान ग्रहण गर्ने र परिवर्तनको प्रतिक्रिया स्वरूप आफ्ना रणनीति र व्यवहारहरूलाई परिमार्जन गर्ने प्रणालीको क्षमतालाई बुझाउँछ। यसमा समीक्षा, मूल्याङ्कन र ज्ञान आदानप्रदान जस्ता औपचारिक संयन्त्रका साथै समकक्षी सिकाइ र नवीनता/नवप्रवर्तन जस्ता अनौपचारिक प्रक्रियाहरू समावेश हुन्छन् । प्रणालीको उत्थानशीलता र निरन्तर सुधारका लागि सिकाइको संस्कृति अत्यावश्यक हुन्छ ।

छ. वित्त व्यवस्थापन

वित्त व्यवस्थापन भन्नाले खासस्व सेवाहरूको पूर्ण जीवनचक्र लागत धान्न आवश्यक वित्तीय स्रोतहरूको पहिचान, परिचालन, बाँडफाँड र व्यवस्थापनलाई बुझाउँछ । यसमा पूँजीगत खर्च, सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार, प्रणाली सुदृढीकरण र प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष सहयोग लागतहरू समावेश हुन्छन्। दिगो वित्त व्यवस्थापनका लागि सरकारी बजेट, उपभोक्ता महसुल, अनुदान (Transfers) र सम्भावित ऋण वा निजी लगानीको मिश्रित वित्तीय ढाँचा (Blended Finance) परिचालन गरिनुपर्छ। साथै, साना नगरपालिकाहरूका लागि विशेष अनुदान (Subsidy Policy) सुनिश्चित गर्नुपर्छ, जसले उनीहरूको सीमित वित्तीय क्षमता र स्रोतलाई सुदृढ पार्न सहयोग पुऱ्याउँछ । यससँगै, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (WASH) सेवाहरूको सञ्चालन तथा मर्मतसम्भारमा अन्तर-नगरपालिका सहकार्य (Inter–municipal cooperation) लाई परिचालन र सुनिश्चित गर्नुपर्छ । यसले स्रोतको साझा प्रयोग, दक्ष जनशक्ति परिचालन, लागत घटाउने र दीर्घकालीन सेवा निरन्तरतामा योगदान पुऱ्याउनेछ ।

ज. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

अनुगमन भन्नाले खासस्व सेवाहरूको कार्यक्षमता, पहुँच, गुणस्तर र समताको मूल्याङ्कन गर्न तथ्याङ्कहरूको व्यवस्थित सङ्कलन, विश्लेषण र प्रयोगलाई बुझाउँछ । यसले तथ्यमा आधारित निर्णय प्रक्रियालाई सक्षम बनाउँछ र परिस्थिति अनुसारको व्यवस्थापन (Adaptive Management) मा सहयोग पुऱ्याउँछ । प्रभावकारी अनुगमन नियमित, भरपर्दो र विभिन्न तहहरूमा एकीकृत हुनुपर्छ; यो परियोजनामा आधारित रिपोर्टिङमा मात्र सीमित हुनु हुँदैन ।

२. कार्यान्वयन निर्देशिकाको खाका

यो निर्देशिकाले स्थानीय सरकारहरूका लागि खासस्व प्रणाली सुदृढीकरणका आठवटा आधारभूत स्तम्भहरूलाई कार्यान्वयनमा ल्याउन एउटा खाका प्रदान गर्दछ । यस खाकाले प्रत्येक आधारभूत स्तम्भ अन्तर्गतका क्रियाकलापहरूलाई पहिचान र व्यवस्थित गर्दछ, जसले गर्दा पालिकाहरूलाई आफ्नो योजना व्यवस्थित रूपमा बुझ्न, योजना बनाउन, प्राथमिकता दिन, कार्यान्वयन गर्न र अनुगमन गर्न सक्षम बनाउँछ ।

यो खाका प्रत्येक आधारभूत स्तम्भलाई क्रमिक रूपमा सुदृढ गर्दै लैजाने सिद्धान्तमा आधारित छ। प्रत्येक स्तम्भका लागि क्रियाकलापहरू पहिचान गरिएका छन् र तार्किक क्रममा मिलाइएका छन्। यी क्रियाकलापहरूलाई आधारभूत स्तम्भहरूबीच आपसमा जोडिएको छ, जसले गर्दा एउटा क्षेत्रमा भएको प्रगति (जस्तैः वित्त) ले अर्को क्षेत्रको प्रगति (जस्तैः संस्थागत संरचना) लाई कसरी सहयोग गर्छ वा त्यसमा निर्भर रहन्छ भन्ने कुरा स्थानीय सरकारहरूले देख्न सक्छन्। यो अनुक्रमले ठाडो तर्क (एउटै स्तम्भभित्र) र तेर्सो तर्क (विभिन्न स्तम्भहरू बीच) दुवै प्रदान गर्दछ, जसले गर्दा समयसँगै गरिने प्रयासहरूबीच समन्वय सुनिश्चित हुन्छ ।

खाकालाई कसरी प्रस्तुत गरिएको छ?

यो खाकालाई तालिकाबद्ध रूपमा प्रस्तुत गरिएको छः

तेर्सो पङ्क्तिहरू (Rows): यसले कार्यान्वयनका चरणहरूलाई प्रतिनिधित्व गर्दछ । पहिलो पंक्तिमा रहेका क्रियाकलापहरू आधारभूत हुन् र पछिल्ला पंक्तिहरूमा जानुअघि सामान्यतया यी पूरा गरिनुपर्दछ । यसले चरणबद्ध प्रगतिको झलक दिन्छ ।

ठाडो महलहरू (Columns): यसले आठवटा आधारभूत स्तम्भहरूलाई प्रतिनिधित्व गर्दछ, जसले प्रत्येक क्रियाकलापले खासस्व प्रणालीको कुन पक्षलाई सम्बोधन गर्छ भन्ने देखाउँछ । यसले स्थानीय सरकारहरूलाई स्व-मूल्याङ्कन गर्दा आफ्ना सबल पक्ष र सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू पहिचान गर्न मद्दत गर्दछ ।

तारा चिह्न (★): क्रियाकलापभित्र रहेको तारा चिह्नले स्वतन्त्र क्रियाकलापलाई जनाउँछ ।

अन्य चिह्नहरू: तारा बाहेकका चिह्नहरूले क्रियाकलापको आवृत्ति (कति पटक गर्ने) जनाउँछन्

- त्रिभुज (△): यसले नियमित अन्तरालमा (वर्षमा एक पटक) मूल्याङ्कन गरिनुपर्ने र आवश्यक भएमा दोहोर्‍याउनुपर्ने क्रियाकलापहरूलाई जनाउँछ ।
- गोलो (○): यसले एक पटक मात्र गरिने वा आवश्यक परेको बेला गरिने क्रियाकलापहरूलाई जनाउँछ ।

तिर (⇨): यसले क्रियाकलापहरू बीचको बलियो सम्बन्धलाई संकेत गर्दछ, जसले कहाँ अनुक्रम वा समन्वय आवश्यक छ भन्ने देखाउँछ ।

आधारभूत खाका

१. संस्थागत व्यवस्थापन	२. नियमन	३. योजना तर्जुमा	४. जलस्रोत व्यवस्थापन	५. सेवा प्रवाह तथा पूर्वाधार	६. सिकाइ तथा अनुकूलन	७. वित्त व्यवस्थापन	८. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
१.१ सबै तहमा मुख्य खासस्व सरोकारवालाहरूको नक्साङ्कन गर्ने	२.१ (KPI) मुख्य कार्यसम्पादन सूचकको तयारी गर्ने	३.१वार्षिक रूपमा पूर्ण लागतमा खासस्व योजना विकास/अद्यावधिक गर्ने	४.१ उपलब्ध सबै पानीका स्रोतहरूको नक्साङ्कन गर्ने	५.१ खासस्व कभरेज, वर्तमान सेवा स्तर र आवश्यक सेवा स्तरको लेखाजोखा गर्ने			
१.२ कार्यक्षेत्रको दोहोरोपना र संस्थागत विवाद समाधान गर्ने	२.२ खासस्व सेवा प्रदायकलाई इजाजत पत्र प्रदान गर्ने		४.२ सतह र भूमिगत पानीको ऐतिहासिक तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने	५.२ खासस्व आवश्यकताको लागि माग प्रक्षेपण गर्ने	६.१ व्यवहारिक खासस्व अनुसन्धानको लागि शैक्षिक तथा अनुसन्धान संस्थासँग सहकार्य गर्ने घ १.१	७.१ खासस्व क्षेत्रमा लगानीको बारेमा स्थानीय सरकारका कर्मचारीलाई सचेत गर्ने	
१.३ संस्थागत सञ्चालन र समन्वयको लागि आवश्यक मानव स्रोतको लेखाजोखा गर्ने	२.३ व्यावसायिक योजना र (KPI) मुख्य कार्यसम्पादन सूचकमा आधारित महसुल निर्धारण गर्ने १.३, ५.३		४.३ सबै क्षेत्रको पानीको माग र उपयोगको स्वरूप लेखाजोखा गर्ने घ ५.१, ५.२	५.३ पालिका स्तरको युटिलिटिको लागि व्यवसायिक योजना विकास/अद्यावधिक गर्ने घ ३.१, ७.३ (चक्रिय)		७.२ लगानी आवश्यकताको लेखाजोखा सञ्चालन गर्ने घ ३.१	८.१ स्थानीय सरकारको लागि खासस्व योजना अनुगमन ढाँचा स्थापना/सञ्चालन गर्ने घ ३.१
१.४ बाह्य स्रोत (Outsourcing) सेवाबाट कार्यको लागि संयन्त्र तथा कार्यशर्तको विकास गर्ने	२.४ सेवा प्रदायकको वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन तय गर्ने		४.४ महत्त्वपूर्ण जलाधार पहिचान र नक्साङ्कन गर्ने	५.४ पानी आपूर्ति उपलब्धता निर्धारण गर्ने घ ४.१, ४.२		७.३ पहिलेको खर्च प्रवृत्ति विश्लेषण गर्ने	
१.५ सबै सरोकारवालाको क्षमता लेखाजोखा गर्ने घ २.४			४.५ भविष्यको पानीको मागलाई मोडेलिङ र अनुकरण गर्ने औजारको प्रयोग गर्ने				८.२ स्व-लेखाजोखा प्रोटोकलद्वारा खासस्व योजना अनुगमन गर्ने
१.६ मुख्य खासस्व पात्रहरूको बीचमा समन्वय मञ्चको स्थापना गर्ने			४.६ जलस्रोत योजनामा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाको संलग्नता गर्ने	५.५ सेवा प्रदायकको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने घ १.५, २.४			
१.७ बहु-क्षेत्रगत समन्वय र साझेदारीको लागि उद्देश्यहरू प्रस्ट गर्ने		३.२ खासस्व योजनामा अन्तर-क्षेत्रगत सहकार्य गर्ने घ १.६, ४.६, ५.५	४.७ बहु-सरोकारवाला जलाधार मञ्चको स्थापना गर्ने घ १.७				
		३.३ स्थानीय खासस्व योजनासँग वार्षिक योजनाको आवद्धताको परीक्षण गर्ने	४.८ जलस्रोत व्यवस्थापनलाई पालिका खासस्व योजना र बजेटिङमा एकीकृत गर्ने घ ३.२	५.६ पूर्वाधार जोखिम नक्साङ्कन गर्ने			
			४.९ आवश्यकता भएमा जलाधारहरूको बीचमा व्यवसायिक योजना विकास गर्ने				
				५.७ खासस्व पूर्वाधारको डिजाइन गर्ने घ ४.९			
				५.८ सम्पत्ति सिर्जना गर्ने			
				५.९ सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार प्रणालीको लागि क्षेत्रगत विकास योजनालाई संस्थागत गर्ने तयारी गर्ने			
			४.१० साझा विवाद, जोखिम र न्यूनीकरण संयन्त्र पहिचान गर्ने	५.१० नियामक निकायसँग सम्वाद र सञ्चार गर्ने			
१.८ उप-राष्ट्रिय समन्वय संयन्त्रमा सहभागिता गर्ने घ १.३						७.४ खासस्वसँग सम्बन्धित सबै सम्भावित वित्तपोषण क्षेत्रको नक्साङ्कन गर्ने घ ५.१०	
१.९ सङ्कट तथा आपत्कालीन प्रोटोकलको विकास गर्ने						७.५ आर्थिक प्रवाहहरूको प्रभावकारी उपयोग घ ४.९	
						७.६ नवीन वित्तीय औजार विकास गर्ने	
						७.७ खर्चको प्रवृत्ति उपयोग र अनुगमन गर्ने	
							८.३ खासस्व प्रणाली परीक्षण गर्ने
					६.२ खासस्व कार्यक्रमबाट सिकेको पाठहरू आदानप्रदान गर्ने र रामोसँग अभिलेखीकरण गर्ने		८.४ सुधार, पृष्ठपोषण गर्ने माध्यमको विकास गर्ने
					६.३ संक्षिप्त ज्ञान, तथ्यको सारसंक्षेप उत्पादन र प्रसार गर्ने		
					६.४ ज्ञान भण्डारणको सञ्चालन वा स्थापना गर्ने		
					६.५ सहकर्मी सञ्जाल विस्तार र सहजीकरण गर्ने घ १.१		

प्रत्येक क्रियाकलापको विस्तृत विवरण सम्बन्धित आधारभूत स्तम्भहरू अन्तर्गत दिइएको छ, जसले गर्दा स्थानीय सरकारहरूले परिभाषा, उद्देश्य, आवश्यक औजारहरू र समयसीमाका बारेमा सजिलै जानकारी प्राप्त गर्न सक्नेछन् ।

आधारभूत स्तम्भ : संस्थागत व्यवस्था

क्रियाकलाप १.१

सबै तहका प्रमुख खासस्व क्षेत्रका सरोकारवालाहरूको पहिचान गर्ने

खासस्व क्षेत्रमा सरोकारवालाहरूको पहिचान भन्नाले पालिकाभित्र सबै आधारभूत स्तम्भहरूमा खासस्व सेवाहरूलाई प्रभाव पार्ने, सेवा प्रवाह गर्ने, नियमन गर्ने वा प्रयोग गर्ने सबै पक्षहरूलाई व्यवस्थित रूपमा पहिचान र वर्गीकरण गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ । यस प्रक्रियाले काममा हुने दोहोरोपना, रिक्तता र समन्वयका मार्गहरू पहिचान गर्न मद्दत गर्दछ, जसले योजना तर्जुमा, जवाफदेहिता र प्रणाली सुदृढीकरणको आधार तयार गर्दछ । एकरूपताका लागि स्थानीय सरकारहरूले सरोकारवालाहरूलाई चारवटा मुख्य समूहमा वर्गीकरण गर्नुपर्छः नीति निर्माताहरू, सेवा प्रदायकहरू, उपभोक्ता/प्रयोगकर्ताहरू र बजारका शक्तिहरू । साथै, उनीहरूको भूमिका, जिम्मेवारी, चासो, क्षमता र सञ्चार सम्बन्धलाई अभिलेखिकरण गर्नुपर्छ। यस वर्गीकरणले खासस्व क्षेत्रमा “कसले के गर्छ” भन्ने साझा बुझाइ प्रदान गर्दछ र सहकार्य, जवाफदेहिता तथा तथ्यमा आधारित निर्णय प्रक्रियाको जग बसाल्छ। संस्थागत परिवर्तन, नयाँ पात्रहरूको उदय र नीति वा सेवा प्रवाहको व्यवस्थामा आउने परिवर्तनलाई समेट्न यो पहिचान कार्यलाई समय-समयमा अद्यावधिक गर्नुपर्छ ।

उद्देश्य

वर्तमान अवस्थाको आधारमा खासस्व प्रणालीलाई सुदृढ गर्न आवश्यक पर्ने सबै प्रभावशाली पात्रहरूको पहिचान गर्ने ।

निर्भरता

स्वतन्त्र

औजारहरू

परामर्श कार्यशाला, जवाफदेहिता त्रिकोण, चासो-प्रभाव रेखाचित्र ।

समय/क्षमता

समय

१-२ सत्र (एक दिनभन्दा कम) ।

क्षमता

सहजकर्ताले खासस्व प्रणाली सुदृढीकरण सम्बन्धी प्रशिक्षक प्रशिक्षण पूरा गरेको र उत्कृष्ट सहजीकरण सीप भएको हुनुपर्नेछ ।

क्रियाकलाप १.२

कार्यक्षेत्रको दोहोरोपना र संस्थागत विवाद समाधान गर्ने

कार्यक्षेत्रको दोहोरोपना समाधान गर्नु भन्नाले स्थानीय सरकारहरूले विभिन्न खासस्व सरोकारवालाहरूको भूमिका र जिम्मेवारीलाई विश्लेषण, स्पष्ट र सामञ्जस्य कायम गर्ने प्रक्रिया हो, ताकि काममा हुने दोहोरोपना, प्रतिस्पर्धा र विवादलाई हटाउन सकियोस्। यसले प्रत्येक पात्रले स्पष्ट रूपमा परिभाषित कार्यक्षेत्रभित्र रहेर काम गरेको सुनिश्चित गर्दछ, जसले जवाफदेहिता, कार्यक्षमता र सेवाको गुणस्तरलाई मजबुत बनाउँछ। जहाँ कार्यक्षेत्र बाझिएको वा विवाद देखिएको छ, त्यहाँ आवश्यक परेमा सम्बन्धित कानुनी ढाँचाहरूको पुनरावलोकन र परिमार्जन गरिनुपर्छ।

उद्देश्य

काममा हुने दोहोरोपना घटाउन, सेवामा रहेका रिक्तताहरू हटाउन र स्पष्ट जवाफदेहिताको ढाँचा तयार गर्न, ताकि नागरिक र संस्थाहरूलाई खासस्व प्रणालीमा कसको के जिम्मेवारी हो भन्ने स्पष्ट जानकारी दिने।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ मा निर्भर।

औजारहरू

कानुनी/नीतिगत समीक्षा (स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, क्षेत्रगत विकास योजना २०२३-२०४३, पालिकाका कार्यविधिहरू), विद्यमान कार्यशर्तको समीक्षा, पालिका खासस्व कार्यक्षेत्र म्याट्रिक्स, बहु-सरोकारवाला संवाद/कार्यशाला।

समय/क्षमता

समय

२-३ सत्र (१-२ दिन)।

क्षमता

सहजकर्तालाई खासस्व नीतिहरू, स्थानीय सरकारको सुशासन सम्बन्धी कार्यक्षेत्रको बुझाइ र वार्ता तथा मध्यस्थता गर्ने सीप हुनुपर्नेछ।

क्रियाकलाप १.३

संस्थागत कार्य र समन्वयका लागि आवश्यक मानव स्रोत लेखाजोखा गर्ने

मानव स्रोत लेखाजोखा भन्नाले पालिकाभित्र खासस्वसम्बन्धी सबै कर्मचारीहरूको आवश्यकता, उपलब्धता, वितरण, सीप र कार्यसम्पादनको विश्लेषण गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ। यसले स्थानीय सरकारसँग सही पदमा, सही सीप भएका, सही सङ्ख्यामा कर्मचारीहरू छन् भन्ने सुनिश्चित गर्दछ र क्षमताको अभाव पूर्ति गर्न रणनीतिक रूपमा बाह्य स्रोत (Outsourcing) को प्रयोग गर्दछ।

उद्देश्य

कर्मचारीको रिक्तता, सीपको कमी र बाह्य स्रोत परिचालन वा क्षमता विकासका अवसरहरू पहिचान गर्ने, ताकि पालिकाले दिगो र जवाफदेही खासस्व सेवाहरू प्रदान गर्ने।

निर्भरता

स्वतन्त्र

औजारहरू

मानव स्रोत सूची ढाँचा (पालिकाभित्रका, सामुदायिक र बाह्य कर्मचारीहरू समेटिएको), सीप र क्षमता जाँचसूची, कार्यबोझ अनुपात (जस्तैः प्रति इन्जिनियर योजनाको सङ्ख्या, जनसङ्ख्याको अनुपातमा सरसफाइकर्मीको सङ्ख्या)।

समय/क्षमता

समय

२-३ सत्र (१-२ दिन)।

क्षमता

सहजकर्तालाई पालिकाको कर्मचारी संरचना, मानव स्रोत व्यवस्थापन (पदको प्रकार, श्रेणी, प्रोत्साहन, कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन आदि) र खासस्व सेवा प्रवाह मोडेलबारे जानकारी हुनुपर्छ।

क्रियाकलाप १.४

कार्यशर्त तयार गर्ने र सेवा कार्यहरू बाह्य स्रोतबाट गराउने संयन्त्रको विकास गर्ने

कार्यशर्त तयार गर्नु भन्नाले पालिकाभित्र कुनै पनि खासस्वसम्बन्धी जिम्मेवारी, समिति, कार्य समूह वा बाह्य सेवा प्रदायकका लागि कार्यक्षेत्र, उद्देश्य, भूमिका र जिम्मेवारी, प्रतिफल (Deliverables) र जवाफदेहिता संयन्त्र परिभाषित गर्ने स्पष्ट र व्यवस्थित अभिलेखीकरण गर्ने हो ।

उद्देश्य

आन्तरिक कर्मचारी र बाह्य साझेदारहरू दुवैका लागि स्पष्टता र जवाफदेहिता प्रदान गर्नु, गलत बुझाइ हटाउनु र कार्यसम्पादन अनुगमनका लागि आधार तयार गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप ३ मा निर्भर ।

औजारहरू

मानक कार्यशर्त ढाँचा, खानेपानी मन्त्रालय वा खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागका नमूना कार्यशर्तहरू, मस्यौदामाथि सरोकारवालाहरूको प्रमाणीकरण कार्यशाला ।

समय/क्षमता

समय

२-३ सत्र ।

क्षमता

सहजकर्तामा राम्रो लेखन सीप, स्थानीय सरकारको खासस्व कार्यक्षेत्र र खरिद प्रक्रियाको ज्ञान हुनुपर्छ ।

क्रियाकलाप १.५

सबै सरोकारवालाहरूको क्षमता लेखाजोखा गर्ने

क्षमता लेखाजोखा भन्नाले पालिका र यसका मानव स्रोतको आ-आफ्नो कार्यशर्त अनुसार खासस्व सेवाहरूको योजना बनाउन, कार्यान्वयन गर्न, अनुगमन गर्न र टिकाउन सक्ने क्षमताको व्यवस्थित विश्लेषण गर्ने प्रक्रिया हो । यसले कर्मचारीको सङ्ख्या मात्र नभई प्रणाली, स्रोत, नेतृत्व र अनुकूल वातावरणलाई पनि हेर्दछ ।

उद्देश्य

स्थानीय सरकार र यसका साझेदारहरूसँग प्रभावकारी रूपमा सेवा प्रवाह गर्न आवश्यक कार्यक्षेत्र, सीप, संयन्त्र र स्रोत छ कि छैन भनी बुझ्नु र क्षमता विकास योजना बनाउन तथ्याङ्क जुटाउने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप ४ र नियमन स्तम्भको क्रियाकलाप ४ मा निर्भर ।

औजारहरू

संस्थागत क्षमता लेखाजोखा खाका (सुशासन, वित्त, प्राविधिक, सामाजिक समावेशीकरण), Scorecards र स्व-मूल्याङ्कन जाँचसूची, सबल पक्ष, कमजोरी, अवसर र डर विश्लेषण ।

समय/क्षमता

समय

२-३ सत्रहरू (गहिराइमा निर्भर गर्छ २-३ दिन)

क्षमता

सहजकर्ताहरू पालिकाका कर्मचारी र सेवा प्रदायकको सहयोगमा सङ्गठनात्मक लेखाजोखा, खासस्व प्रणाली सुदृढीकरण र सहभागितामूलक सहजीकरण प्रविधिहरूमा प्रशिक्षित हुनुपर्छ ।

क्रियाकलाप १.६

प्रमुख खासस्व पात्रहरूबीच समन्वय मञ्च स्थपना गर्ने

समन्वय मञ्च स्थापना गर्नु भनेको एउटा यस्तो औपचारिक संयन्त्र बनाउनु हो जहाँ नीति निर्माता, सेवा प्रदायक, उपभोक्ता र बजारका शक्तिहरूले नियमित रूपमा सूचना आदानप्रदान गर्न, योजनाहरू मिलाउन, विवाद समाधान गर्न र प्रगतिको अनुगमन गर्न भेला हुन्छन् । यो दुई तहमा हुनुपर्छः भित्री घेरा (कार्य समूह) र विस्तारित घेरा (पालिका स्तरीय खासस्व मञ्च) ।

उद्देश्य

सहकार्यलाई मजबुत बनाउन, कामको दोहोरोपना हटाउन र सबै सरोकारवालाहरूले साझा खासस्व लक्ष्यमा योगदान पुऱ्याउने सुनिश्चित गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप ४ मा निर्भर ।

औजारहरू

समन्वय मञ्चको कार्यशर्त, सरोकारवाला पहिचान र कार्यक्षेत्र Matrix, बैठकका निर्देशिका, डिजिटल औजारहरू (NWASH–MIS ड्यासबोर्ड आदि) ।

समय/क्षमता

समय

प्रारम्भिक तयारी, संरचना डिजाइन र सहमति गर्न २-३ सत्रहरू (१-२ दिन) आवश्यक पर्दछ; निरन्तर समन्वयको लागि त्रैमासिक वा द्विवार्षिक बैठकहरू आवश्यक पर्दछ ।

क्षमता

सहजकर्तासँग सबल संयोजन सीप, तटस्थता र खासस्व सुशासनको ज्ञान हुनुपर्छ । पालिकाले मञ्चको अध्यक्षता गर्नुपर्छ । हालको प्राविधिक क्षमतामा प्राविधिक समन्वय र भित्री वृत्तमा आन्तरिक बैठक हुनेछ ।

क्रियाकलाप १.७

बहु-क्षेत्रीय समन्वय र साझेदारीका उद्देश्यहरू स्पष्ट गर्ने

यसले विशेष गरी जलवायु, स्वास्थ्य र शिक्षा जस्ता विभिन्न क्षेत्रहरूबीच साझा लक्ष्य, भूमिका र सहकार्यका प्राथमिकताहरू परिभाषित गर्नुलाई बुझाउँछ, ताकि खासस्व सेवा प्रवाहमा एकीकृत कार्य गर्न सकियोस् ।

उद्देश्य

विभिन्न क्षेत्रहरूबीच समन्वय मार्फत सेवाको नतिजामा एकरूपता ल्याउन र दोहोरोपना घटाउने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप ६ मा निर्भर ।

औजारहरू

अन्तर-निकाय समझदारी पत्र ।

समय/क्षमता

समय

क्षमता

क्रियाकलाप १.८

उप-राष्ट्रिय समन्वय संयन्त्रहरूमा सहभागिता जनाउने

यसले प्रदेश र अन्तर-पालिका खासस्व मञ्चहरू, संयुक्त क्षेत्रगत समीक्षा र सङ्घीय वा प्रदेश निकायहरूले बोलाउने कार्य समूहहरूमा पालिकाको संलग्नतालाई बुझाउँछ।

उद्देश्य

माथिल्लो तहको योजना तर्जुमामा पालिकाका प्राथमिकताहरू प्रस्तुत गर्ने, स्रोतहरूमा पहुँच पुऱ्याउने र जलाधार व्यवस्थापन जस्ता साझा विषयहरूमा समन्वय गर्ने।

निर्भरता

क्रियाकलाप ६ र अद्यावधिक खासस्व योजनामा निर्भर।

औजारहरू

प्रादेश समन्वय समिति कार्यविधि, ल्थ्क्ज-:क्ष्व ड्यासबोर्ड।

समय/क्षमता

समय

क्षमता

क्रियाकलाप १.९

सङ्कट र आपत्कालीन समन्वय कार्यविधि (Protocols) विकास गर्ने

यसले बाढी, पहिरो, खडेरी, महामारी वा भूकम्प जस्ता आपत्कालीन अवस्थामा पालिका, प्रादेशिक निकाय, सेवा प्रदायक र समुदायहरूले कसरी समन्वय गर्ने भन्ने स्पष्ट प्रक्रिया तयार गर्नुलाई बुझाउँछ।

उद्देश्य

सङ्कटको समयमा पनि खासस्व सेवाहरू सुचारु रहने सुनिश्चित गर्न, सेवामा अवरोध कम गर्न र पूर्व-सहमति भएका संयन्त्रहरू मार्फत द्रुत पुनर्स्थापना गर्ने।

निर्भरता

क्रियाकलाप ८ मा निर्भर।

औजारहरू

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना (lम्क्रृच्ए), आपत्कालीन मानक सञ्चालन कार्यविधि (SOPs), सम्पर्क सूची, नमुना अभ्यास (Simulation)।

समय/क्षमता

समय

वार्षिक योजनाको समयमा समावेश गरिएको; १-२ दिनको संयुक्त छलफल आवश्यक छ।

क्षमता

पालिकाको नेतृत्व, क्षेत्रगत सम्पर्क व्यक्तिहरू र सहमति-निर्माणको लागि सहजीकरण सहयोग।

आधारभूत स्तम्भ : नियमन

क्रियाकलाप २.१

मुख्य कार्यसम्पादन सूचक (KPI) तयार गर्ने

कार्यसम्पादनका मुख्य सूचकहरू (KPIs) को एउटा मानक सेट तयार गर्नु भन्नाले खासस्व सेवा प्रदायकहरूको सेवाको पहुँच, पर्याप्तता, खानेपानीको गुणस्तर, भरपर्दोपना, वित्तीय दिगोपना, समता र उपभोक्ता सन्तुष्टि मापन गर्ने सूचकहरू पहिचान गर्नु हो । यी सूचकहरू सेवा प्रदायक र नियामक निकाय दुवैको आपसी सहमतिमा तय गरिनुपर्छ । साथै, यी सूचकहरू खानेपानी तथा सरसफाइ नियमावली, २०८१ सँग मेल खाने र NWASH–MIS को रिपोर्टिङ मोड्युलसँग एकीकृत हुनुपर्दछ ।

उद्देश्य
सेवा प्रदायकको कार्यसम्पादन अनुगमन र तुलना गर्न एउटा साझा मापदण्ड प्रदान गर्नु र राष्ट्रिय नियमनको पालना र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने ।

निर्भरता
स्वतन्त्र

औजारहरू
खानेपानी तथा सरसफाइ नियमावली २०८१ का सूचकहरू, NWASH–MIS रिपोर्टिङ र ड्यासबोर्ड, नेपालको सन्दर्भमा अनुकूलन गरिएका विश्वव्यापी बेन्चमार्किङ सन्दर्भहरू (जस्तैः ESAWAS, IBNET) ।

समय/क्षमता
समय

खानेपानी तथा सरसफाइ नियमावली, २०८१ का सूचकहरूमा एक विशेष तालिम; पालिकाका लागि सूचकहरूलाई स्थानीयकरण गर्न १ दिने कार्यशाला ।

क्षमता

स्थानीय सरकारको खासस्व सम्पर्क व्यक्ति, सेवा प्रदायकहरू र प्रादेशिक प्राविधिक सहयोग टोली ।

क्रियाकलाप २.२

खासस्व सेवा प्रदायकहरू तोक्ने र इजाजतपत्र (Licensing) दिने

खासस्व सेवा प्रदायकहरू तोक्ने र इजाजतपत्र दिने भन्नाले खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ समिति, युटिलिटि वा निजी बिक्रेताहरूको भूमिका, सेवा क्षेत्र र जिम्मेवारीहरूलाई कानुनी रूप दिने प्रक्रियालाई बुझाउँछ । आवश्यकता अनुसार इजाजतपत्रलाई अद्यावधिक गर्न सकिन्छ ।

उद्देश्य
कार्यक्षेत्रको दोहोरोपना हटाउन, जवाफदेहिता स्थापित गर्न र सेवा प्रदायकहरूलाई सहमति भएका सर्तहरूमा काम गर्न कानुनी अधिकार प्रदान गर्ने ।

निर्भरता
क्रियाकलाप १ र संस्थागत व्यवस्था स्तम्भको क्रियाकलाप २ मा निर्भर ।

औजारहरू
खानेपानी तथा सरसफाइ नियमावली, २०८१ अन्तर्गतका इजाजतपत्र निर्देशिका, सेवा क्षेत्रका नक्साहरू, सेवा प्रदायकहरूसँग गरिने समझदारी पत्र वा सम्झौताहरू ।

समय/क्षमता
समय

तयारी, परामर्श र जारी गर्नका लागि १-२ महिना ।

क्षमता

क्रियाकलाप २.३

मुख्य कार्यसम्पादन सूचक (KPI) र व्यवसायिक योजनाका आधारमा महसुल निर्धारण गर्ने

महसुल निर्धारण भन्नाले खानेपानीको महसुल र सेवा शुल्कहरू तय गर्नु हो, जुन तथ्यमा आधारित, कार्यसम्पादन सूचकहरूसँग जोडिएको र सेवा प्रदायकहरूको इजाजतपत्र सम्झौतासँग मेल खाने हुनुपर्छ । महसुल निर्धारण प्रक्रिया खानेपानी तथा सरसफाइ नियमावली, २०८१ को प्रावधान बमोजिम हुनुपर्दछ ।

उद्देश्य

महसुल दर वैज्ञानिक, सस्तो (बायचमबदभि), लागत समेट्ने, समतामूलक र कार्यसम्पादनमा आधारित भएको सुनिश्चित गर्ने, ताकि वित्तीय दिगोपना र उपभोक्ता संरक्षणबीच सन्तुलन कायम गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ र २ मा निर्भर । साथै संस्थागत व्यवस्थाको क्रियाकलाप ३ र सेवा प्रवाह तथा पूर्वाधार स्तम्भको क्रियाकलाप ३ मा निर्भर ।

औजारहरू

खानेपानी महसुल निर्धारण आयोगका निर्देशिकाहरू, व्यवसायिक योजना, सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार, लागत असुलीका वित्तीय मोडेलहरू, सूचकसँग जोडिएको महसुल समायोजन सूत्र ।

समय/क्षमता

समय

६ हप्ता (तथ्याङ्क विश्लेषण, सरोकारवालासँगको सार्वजनिक सुनुवाइ, स्वीकृत) ।

क्षमता

महसुल मोडेलिङ र व्यवसायिक योजना सम्बन्धी ज्ञान भएको आर्थिक शाखाका कर्मचारी वा परामर्शदाता ।

क्रियाकलाप २.४

सेवा प्रदायकहरूको वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन संयन्त्र स्थापना गर्ने

वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन भन्नाले सहमति भएका मुख्य सूचकहरू, व्यवसायिक योजना र वार्षिक योजनाका आधारमा सेवा प्रदायकहरूको वर्षभरिको कार्यको समीक्षा गर्नु हो । यसमा सेवा प्रदायकहरूको स्व-प्रतिवेदन र पालिका वा प्रदेश स्तरबाट गरिने प्रमाणीकरण दुवै समावेश हुन्छ ।

उद्देश्य

सेवा प्रदायकहरूलाई तोकिएको सूचकहरूका आधारमा निरन्तर मूल्याङ्कन गरिएको सुनिश्चित गर्न र महसुल समायोजन, इजाजतपत्र नवीकरण तथा क्षमता विकासका लागि मार्गनिर्देश गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ र ३ मा निर्भर ।

औजारहरू

वार्षिक कार्यसम्पादन स्कोरकार्ड, परीक्षण ढाँचाहरू (प्राविधिक, वित्तीय, सामाजिक), सूचक Tracking लागि NWASH–MIS ड्यासबोर्ड ।

समय/क्षमता

समय

वार्षिक रूपमा; मूल्याङ्कन र प्रतिवेदनका लागि ३-५ दिन ।

क्षमता

स्थानीय सरकारका खासस्व सम्पर्क व्यक्ति, प्रादेशिक निकायहरू र आवश्यक परेमा बाह्य परीक्षकहरू सम्मिलित मूल्याङ्कन टोली ।

आधारभूत स्तम्भ : योजना तर्जुमा

क्रियाकलाप ३.१

वार्षिक रुपमा पूर्ण लागतसहितको खासस्व योजना विकास वा अद्यावधिक गर्ने

पूर्ण लागतसहितको खासस्व योजना विकास वा अद्यावधिक गर्नु भन्नाले राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक नीति र स्थानीय प्राथमिकताहरूसँग मेल खाने गरी प्रत्येक वर्ष एउटा विस्तृत र तथ्यमा आधारित पालिका स्तरीय खासस्व योजना तयार गर्नु हो । यसमा पूँजीगत खर्च र चालु खर्च दुवैको विस्तृत लागत अनुमान समावेश हुनुपर्छ । यो योजना राष्ट्रिय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता व्यवस्थापन सूचना प्रणाली मञ्चमार्फत तयार र अद्यावधिक गरिनुपर्छ, जसले राष्ट्रिय अनुगमन र रिपोर्टिङ प्रणालीसँग एकरूपता र आबद्धता सुनिश्चित गर्दछ । योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सीमान्तकृत समूहहरूको प्रतिनिधित्व अनिवार्य रूपमा सुनिश्चित गरिनुपर्छ ।

उद्देश्य

खासस्व योजनाहरूलाई वार्षिक बजेट विनियोजन, स्रोत परिचालन र कार्यसम्पादन त्वबअपष्लन मुख्य आधार बनाउने ।

निर्भरता

स्वतन्त्र

औजारहरू

खासस्व योजना तर्जुमा निर्देशिका, NWASH–MIS योजना मोड्युल र तथ्याङ्क ड्यासबोर्ड, पालिका खासस्व योजना ढाँचा (क्षेत्रगत विकास योजना २०२३-२०४३ सँग मेल खाने), सरोकारवालाहरूसँगको सहभागीमूलक योजना तर्जुमा कार्यशाला, सामाजिक समावेशीकरण म्याट्रिक्स ।

समय/क्षमता

समय

वार्षिक रूपमा ५-७ दिन (NWASH–MIS अद्यावधिक, कार्यशाला र प्रमाणीकरण सहित) ।

क्षमता

योजना शाखाका कर्मचारी, आर्थिक शाखाका कर्मचारी, खासस्व डेस्क र प्राविधिक विज्ञहरू । NWASH–MIS को प्रयोग र लागत मोडेलिङमा तालिम अनिवार्य छ ।

क्रियाकलाप ३.२

खासस्व योजना तर्जुमामा अन्तर-क्षेत्रगत सहकार्यलाई सहजीकरण गर्ने

खासस्व योजना तर्जुमामा अन्तर-क्षेत्रगत सहकार्य भन्नाले स्वास्थ्य, शिक्षा, वातावरण, सहरी विकास र विपद्⁄जलवायु क्षेत्रहरूलाई संयुक्त योजना प्रक्रियामा संलग्न गराउनु हो, ताकि खासस्वलाई पालिकाका बृहत्तर प्राथमिकता र सेवाहरूमा एकीकृत गर्न सकियोस् । NWASH–MIS बाट प्राप्त नतिजाहरू (जस्तैः पहुँचको अवस्था, कार्यक्षमताको तथ्याङ्क र लगानीको आवश्यकता) ले अन्तर-क्षेत्रगत संवादका लागि ठोस तथ्य प्रदान गर्दछन् ।

उद्देश्य

स्रोतको अधिकतम उपयोग गर्न, काममा छरपस्टपना हटाउन र खासस्वले स्वास्थ्य, शिक्षा, जलवायु उत्थानशीलता र सामाजिक समावेशीकरणका लक्ष्यहरूमा योगदान पुर्‍याएको सुनिश्चित गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप १, संस्थागत व्यवस्थाको क्रियाकलाप ६, सेवा प्रवाह तथा पूर्वाधारको क्रियाकलाप ५ र जलस्रोत व्यवस्थापनको क्रियाकलाप ६ मा निर्भर ।

औजारहरू

NWASH–MIS प्रतिवेदनहरू, बहु-क्षेत्रगत योजना कार्यशालाहरू, क्षेत्रगत परामर्शहरू, संयुक्त बैठकका निर्णयहरू, जवाफदेहिता त्रिकोण ढाँचा (नीति निर्माता, सेवा प्रदायक, उपभोक्ता) एकीकरण जाँचसूची (स्वास्थ्य संस्था, विद्यालय, वातावरण, विपद् पूर्वतयारी) ।

समय/क्षमता

समय

वार्षिक रूपमा पालिकाको योजना तर्जुमा चक्रको समयमा २-३ दिन ।

क्षमता

प्रभावकारी सहजीकरण, अन्तर-क्षेत्रगत वार्ता सीप र पालिकाका कार्यकारीहरूको नेतृत्वदायी प्रतिबद्धता ।

क्रियाकलाप ३.३

स्थानीय खासस्व योजना र वार्षिक योजनाबीचको तादाम्यता (Alignment) परीक्षण गर्ने

तादाम्यता परीक्षण भन्नाले NWASH–MIS मार्फत विकसित गरिएको स्वीकृत खासस्व योजना पालिकाको वार्षिक योजना र बजेटमा पूर्ण रूपमा एकीकृत भएको छ कि छैन र योजना गरिएका प्राथमिकता, लक्ष्य र लागतहरू आधिकारिक वित्तीय दस्तावेजहरूमा प्रतिबिम्बित भएका छन् कि छैनन् भनी समीक्षा गर्नु हो ।

उद्देश्य

बजेट स्वीकृतिको प्रक्रियामा खासस्वका प्राथमिकताहरू पछि नपरून् र खासस्व योजनामा गरिएका प्रतिबद्धताहरूलाई वित्तीय स्रोतले साथ दिएको सुनिश्चित गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ र २ मा निर्भर ।

औजारहरू

तादाम्यता जाँचसूची (NWASH–MIS को खासस्व योजना र पालिकाको वार्षिक योजना बीचमा तुलना) बजेट त्वबअपष्लन औजारहरू, प्रादेशिक वा सङ्घीय नियामक निकायहरूद्वारा गरिने परीक्षण वा सहकर्मी समीक्षा, सार्वजनिक सुनुवाइ मार्फत नागरिक निगरानी ।

समय/क्षमता

समय

वार्षिक रूपमा, बजेट स्वीकृत हुनुअघि १-२ दिन ।

क्षमता

आर्थिक र योजना शाखाका कर्मचारी, खासस्व डेस्क सम्पर्क व्यक्ति । आवश्यक परेमा स्वतन्त्र परीक्षक वा सहकर्मी समीक्षकहरू संलग्न गराउन सकिन्छ ।

आधारभूत स्तम्भ : जलस्रोत व्यवस्थापन

क्रियाकलाप ४.१

उपलब्ध सबै जलस्रोतहरूको पहिचान (Mapping) गर्ने

जलस्रोतहरूको पहिचान गर्नु भन्नाले पालिकाभित्र रहेका सबै खानेपानी, सिँचाइ र बहुउद्देश्यीय जलस्रोतहरू (मुहान, इनार, नदी, पोखरी, जलाशय) को नक्साङ्कन र अभिलेखीकरण गर्नु हो । यस नक्साङ्कनमा स्रोतका उपभोक्ताहरूलाई पनि समावेश गर्नुपर्छ, किनकि कतिपय अवस्थामा उपभोक्ताहरू अर्कै पालिकाका पनि हुन सक्छन् । यदि पालिकाका बासिन्दाहरू अर्को पालिकाको जलस्रोतमा निर्भर छन् भने, त्यसलाई पनि नक्साङ्कन र अभिलेख गरिनुपर्छ ।

उद्देश्य

जल उपलब्धताको आधारभूत मौज्दात (Baseline Inventory) तयार गर्ने ।

निर्भरता

स्वतन्त्र

औजारहरू

स्रोत सङ्कलन फारम, भौगोलिक सूचना प्रणाली नक्सा, वडा-स्तरीय परामर्श ।

समय/क्षमता

समय

प्रति वडा २-३ दिन ।

क्षमता

स्थानीय सरकारी ईन्जिनियर र सामुदायिक आगत/Input साथै वडा कर्मचारीहरू ।

क्रियाकलाप ४.२

सतहको पानी र भूमिगत पानीको ऐतिहासिक तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने

ऐतिहासिक तथ्याङ्क सङ्कलन भन्नाले पानीको बहाव, वर्षा, जलसतह (Aquifer levels) र मौसमी परिवर्तनशीलता सम्बन्धी विगतका अभिलेखहरू जम्मा गर्नु हो । यो कार्य स्थानीय सरकार-मैत्री विधिहरू (जस्तैः Manual logs, सामुदायिक अनुभव, सरकारी अभिलेख) बाट सुरु गरी बिस्तारै सूचना प्रविधिमा आधारित औजारहरू (जस्तैः रिमोट सेन्सिङ, स्वचालित लगर, GIS ड्यासबोर्ड) सम्म पुऱ्याउनुपर्छ ।

उद्देश्य

पानीको उपलब्धताको दीर्घकालीन प्रवृत्ति बुझ्ने र जोखिमहरू पहिचान गर्ने ।

निर्भरता

स्वतन्त्र

औजारहरू

स्थानीय सरकारका अभिलेखहरू, खानेपानी मन्त्रालय, जल तथा मौसम विज्ञान विभाग, जल तथा ऊर्जा आयोगको सचिवालयका तथ्याङ्क, सिँचाइ विभागको तथ्याङ्क, हाइड्रोलोजिकल सर्भे, वडा-स्तरीय सहभागिताको समयसीमा, डिजिटल सेन्सरहरू ।

समय/क्षमता

समय

सुरुवाती सङ्कलन १ हप्ता; आधुनिक प्रविधि प्रयोग गर्दा १-३ महिना ।

क्षमता

जलाधार मोडेलिंग गर्न सक्ने हाइड्रोजियोलोजिस्ट, डिस्चार्ज मापन क्षमता भएका गणक, प्रयोग गरिएको प्रविधिमा आधारित अन्य प्राविधिक Backstopping आवश्यक पर्दछ ।

क्रियाकलाप ४.३

सबै क्षेत्रमा पानीको माग र खपतको ढाँचा लेखाजोखा गर्ने

पानीको माग र खपतको ढाँचा लेखाजोखा गर्नु भन्नाले घरायसी, कृषि, औद्योगिक र पारिस्थितिकीय प्रयोगका लागि हालको र भविष्यको अनुमानित पानीको आवश्यकताको आकलन गर्नु हो । सम्भव भएसम्म खानेपानीको मात्र नभई पालिका स्तरको समग्र पानीको माग लेखाजोखा गर्न सिफारिस गरिन्छ ।

उद्देश्य

पानीको आपूर्ति र मागबीच तालमेल मिलाउन र पानीको अत्यधिक दोहन रोक्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ र २ मा निर्भर । साथै क्रियाकलाप १ र क्रियाकलाप २ (सेवा वितरण र पूर्वाधार) मा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू

घरधुरी सर्वेक्षण, NWASH–MIS को माग सम्बन्धी तथ्याङ्क, पानीको लेखाजोखा (Water accounting) ढाँचाहरू ।

समय/क्षमता

समय

१-२ हप्ता

क्षमता

गणक, खासस्व डेस्क कर्मचारी र प्राविधिक सहयोगको आवश्यकता पर्दछ ।

क्रियाकलाप ४.४

महत्वपूर्ण जलाधार क्षेत्रहरूको पहिचान र नक्साङ्कन गर्ने

महत्वपूर्ण जलाधार क्षेत्रहरूको पहिचान र नक्साङ्कन गर्नु भन्नाले पालिकाको पानी आपूर्तिका लागि महत्वपूर्ण रहेका 'रिचार्ज जोन', नदी क्षेत्र र मुहान क्षेत्रहरू पत्ता लगाई नक्साङ्कन गर्नु हो ।

उद्देश्य

दीर्घकालीन पानी सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने पारिस्थितिक प्रणालीको रक्षा गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ र ३ मा निर्भर ।

औजारहरू

जिआइएस र रिमोट सेन्सिङ, सहभागीमूलक नक्साङ्कन, जलाधार मोडेलिङ औजारहरू । Springshed व्यवस्थापन (सानो प्रणालीको लागि)

समय/क्षमता

समय

१-२ हप्ता

क्षमता

गणक, हाइड्रोजियोलोजिस्ट जसले जलाधार मोडेलिंग गर्न सक्दछन्, सामुदायिक प्रमाणीकरणको साथै जीआईएस विशेषज्ञ ।

क्रियाकलाप ४.५

भविष्यको पानीको माग अनुमान गर्न Modeling औजारहरूको प्रयोग गर्ने

भविष्यको पानीको मागको मोडेलिङ र सिमुलेइट गर्दा विभिन्न जलवायु, भू-उपयोग र सामाजिक-आर्थिक परिदृश्यहरू अन्तर्गत पानीको उपलब्धता र खपत कसरी विकसित हुनेछ भनेर आकलन गर्न जल विज्ञान र माग-पक्ष मोडेलहरू एकीकृत गरिएको छ । जल विज्ञान मोडेलले प्रवाह र रिचार्ज सिमुलेइट गर्दछ, जबकि माग मोडेलले घरेलु, कृषि र औद्योगिक क्षेत्रहरूमा भविष्यको पानीको आवश्यकताको अनुमान गर्दछ ।

उद्देश्य

दिगो पानी दोहन र लगानीका लागि तथ्यमा आधारित निर्णय लिन मार्गनिर्देश गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप १, ३ र ४ मा निर्भर ।

औजारहरू

पानी मूल्याङ्कन र योजना, माटो तथा पानी मूल्याङ्कन औजार, डीएचएम तथ्याङ्क सेट, परिदृश्य-निर्माण कार्यशाला, अन्य माग अनुकरण उपकरणहरू ।

समय/क्षमता

समय

२ हप्ता

क्षमता

बाह्य विशेषज्ञहरू र राष्ट्रिय/प्रदेशको Backstopping चाहिन्छ ।

क्रियाकलाप ४.६

जलस्रोत योजनामा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाहरूलाई संलग्न गराउने

जलस्रोत योजनामा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाहरूलाई समावेश गर्नु भन्नाले आदिवासी समूह र सीमान्तकृत उपभोक्ताहरू सहित समुदायहरूलाई जलस्रोत व्यवस्थापन निर्णय प्रक्रियामा भाग लिने सुनिश्चित गर्नु हो । स्थानीय परिस्थिति अनुसार उपभोक्ता वा समूहहरू प्रशासनिक सीमाना बाहिरका पनि हुन सक्छन् ।

उद्देश्य
सबै उपभोक्ताका आवश्यकताहरू प्रतिबिम्बित हुने गरी समतामूलक र समावेशी योजनाहरू बनाउने ।

निर्भरता
स्वतन्त्र

औजारहरू
सहभागितामूलक ग्रामीण लेखाजोखा विधि, नागरिक मञ्च, सामुदायिक नक्साङ्कन, सामाजिक समावेशीकरण जाँचसूचीहरू ।

समय/क्षमता
समय
२-३ दिन प्रति जलाधार

क्षमता
प्रशिक्षित सहजकर्ताहरू चाहिन्छ ।

क्रियाकलाप ४.७

जलाधार स्तरको बहु-सरोकारवाला समन्वय मञ्चहरू निर्माण गर्ने

बहु-सरोकारवाला जलाधार समन्वय मञ्चले स्थानीय सरकार, खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ समिति, किसान, निजी क्षेत्र र गैर-सरकारी संस्थाहरूलाई जलस्रोत व्यवस्थापनका कार्यहरूमा समन्वय गर्न एकै ठाउँमा ल्याउँछ । यो सामान्य खासस्व समन्वय समूहभन्दा फरक र जलाधार स्तरमा आधारित हुनुपर्छ । यो मञ्चले एक जलाधार क्षेत्रमा धेरै स्थानीय सरकार र समुदायमा आधारित संस्थाहरूलाई जोड्दछ । यस मञ्चले भविश्यमा खासस्व योजनालाई सूचित गर्ने जलाधार योजना स्थापना गर्न मद्दत गर्नेछ (आदर्श अवस्थामा) ।

उद्देश्य
जलाधार क्षेत्रभित्रका विवादहरू कम गर्न, स्रोतहरू जुटाउन र विभिन्न सरोकारवालाहरूबीच कार्यमा एकरूपता ल्याउने ।

निर्भरता
क्रियाकलाप १ र ४ मा निर्भर ।

औजारहरू
जलस्रोत व्यवस्थापन मञ्च, नियमित बैठक, समन्वय ड्यासबोर्डहरूको लागि कार्यशर्तहरू ।

समय/क्षमता
समय
तयारी गर्न २-३ दिन चाहिन्छ; चालु त्रैमासिक बैठकहरू आवश्यक छ ।

क्षमता
स्थानीय सरकारको सहजकर्ता, सरोकारवालाहरू र प्राविधिक सहयोग ।

क्रियाकलाप ४.८

पालिकाको खासस्व योजना र बजेटमा जलस्रोत व्यवस्थापनलाई एकीकृत गर्ने

यसले पानीको उपलब्धता, माग र संरक्षणका प्राथमिकताहरूलाई NWASH–MIS मार्फत वार्षिक खासस्व योजनामा समावेश गर्नुलाई बुझाउँछ ।

उद्देश्य

खासस्व योजनालाई पानीको उपलब्धता र जलवायु उत्थानशीलताप्रति सचेत बनाउने ।

निर्भरता

योजना स्तम्भको क्रियाकलाप १ र २ मा निर्भर ।

औजारहरू

NWASH–MIS योजना मोड्युल, नगरपालिका खासस्व योजना टेम्प्लेटहरू ।

समय/क्षमता

समय

वार्षिक रूपमा एकीकृत; योजना चक्रको समयमा १-२ दिन थप्ने ।

क्षमता

नगरपालिका योजना टोली र आधारभूत NWASH–MIS ज्ञान भएका र खासस्व सम्पर्क व्यक्तिहरू ।

क्रियाकलाप ४.९

जलाधारहरूबीच ट्रेड-अफ (Trade–off) योजनाहरू विकास गर्नेको

ट्रेड-अफ योजना विकास गर्नु भन्नाले पानीको प्रतिस्पर्धी प्रयोगहरू (घरायसी, कृषि, उद्योग, वातावरण स्तरमा) बीचको सन्तुलन कायम गर्ने प्रणाली बनाउनु हो ।

उद्देश्य

पानीको बाँडफाँडमा पारदर्शी, निष्पक्ष र तथ्यमा आधारित निर्णय लिने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप १, ४ र ५ मा निर्भर ।

औजारहरू

Water balance sheet, ट्रेड-अफ स्कोरकार्ड, निर्णय-सहयोग मोडेल, संयुक्त बैठकहरू ।

समय/क्षमता

समय

उच्च चरण; महिनौंसम्म प्राविधिक विशेषज्ञता र तथ्याङ्क एकीकरण आवश्यक पर्दछ ।

क्षमता

जल विज्ञान/जलस्रोत व्यवस्थापन, अन्तर-क्षेत्रगत समन्वय र निर्णय लिनको लागि नगरपालिका नेतृत्वमा प्राविधिक विशेषज्ञहरू ।

क्रियाकलाप ४.१०

विवाद, जोखिम र न्यूनीकरणका संयन्त्रहरू पहिचान गर्ने

विवाद, जोखिम र न्यूनीकरण संयन्त्रको पहिचानले पानीसँग सम्बन्धित विवादहरू (जस्तैःमाथिल्लो तटीय र तल्लो तटीय उपभोक्ताहरू बीचको विवाद), जोखिम (जलवायु, अत्यधिक दोहन, प्रदूषण) र न्यूनीकरणका रणनीतिहरू डिजाइन गर्नु हो ।

उद्देश्य
जलस्रोत व्यवस्थापनमा उत्थानशीलता, समानता र विवाद व्यवस्थापलाई सुदृढ गर्ने ।

निर्भरता
क्रियाकलाप १, ४, ६ र ७

औजारहरू
जोखिम लेखाजोखा :बतचष्ह, विवाद नक्शाङ्कन, मध्यस्थता/वार्ता ढाँचाहरू ।

समय/क्षमता
समय

सञ्चालन भइरहेको; स्थानीय सरकारको सहजीकरण, सरोकारवालाको सहभागिता र सम्भवतः तेस्रो-पक्ष मध्यस्थता आवश्यक छ ।

क्षमता

स्थानीय सरकारको सहजीकरण क्षमता र मध्यस्थता विशेषज्ञतामा पहुँच ।

आधारभूत स्तम्भ : सेवा पूर्वाधार र वितरण

क्रियाकलाप ५.१

खासस्व कभरेज, हालको सेवा स्तर र आवश्यक सेवा स्तरहरूको लेखाजोखा गर्ने

खासस्व कभरेज, हालको सेवा स्तर र आवश्यक सेवा स्तरहरूको लेखाजोखा गर्नु भनेको क्षेत्रगत विकास योजना २०२३-२०४३ (मस्यौदा) र खानेपानी तथा सरसफाइ नियमावली, २०८१ अनुसार सेवा कभरेज (सेवा प्रदान गरिएको जनसङ्ख्या), गुणस्तर, विश्वसनीयता र आवश्यक/सहमति गरिएको सेवा स्तर (सुरक्षित रूपमा व्यवस्थित खानेपानी, मानव मलमूत्र फोहोर व्यवस्थापन, ठोस फोहोरमैला, स्वच्छता) सँग तुलना गर्नु हो ।

उद्देश्य
वर्तमान र आवश्यक सेवाहरू बीचको अन्तर पहिचान गर्न पूर्वाधार योजनालाई मार्गदर्शन गर्ने ।

निर्भरता
क्रियाकलाप १ योजना तर्जुमा स्तम्भमा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू
NWASH–MIS कभरेज तथ्याङ्क, घरधुरी र सुविधा सर्वेक्षण, संयुक्त अनुगमन कार्यक्रम, सेवा श्रृङ्खला, खासस्व योजना ।

समय/क्षमता
समय

२-३ हप्ता

क्षमता

प्रशिक्षित गणक, स्थानीय सरकार खासस्व डेस्क र प्रदेश प्राविधिक सहयोगको आवश्यकता पर्दछ ।

क्रियाकलाप ५.२

खासस्व आवश्यकताहरूको लागि माग प्रक्षेपण गर्ने

माग प्रक्षेपणले जनसङ्ख्या वृद्धि, सहरीकरण, औद्योगिक आवश्यकता र जलवायु उत्थानशीलता विचारहरूको आधारमा भविष्यको सेवा मागको अनुमान गर्न बुझाउँछ ।

उद्देश्य
वर्तमानको कमी मात्र नभई भविष्यको माग पूरा गर्ने पूर्वाधार योजना बनाउने ।

निर्भरता
क्रियाकलाप १ मा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू
जनसङ्ख्या प्रक्षेपण मोडेल, राष्ट्रिय खानेपानी डिजाइन मार्गदर्शन, NWASH–MIS जनसाङ्ख्यिकीय तथ्याङ्क, माग पूर्वानुमान सफ्टवेयर ।

समय/क्षमता
समय

२ दिन

क्षमता

योजनाविद्, तथ्याङ्कविद र स्थानीय सरकारी प्राविधिक कर्मचारीहरूको आवश्यकता पर्दछ ।

क्रियाकलाप ५.३

पालिका स्तरमा खासस्व युटिलिटिको लागि व्यवसायिक योजना विकास र अद्यावधिक गर्ने

नगरपालिका खासस्व युटिलिटिको लागि व्यवसायिक योजना विकास र अन्तिम रूप दिन दिगो र समतामूलक सेवा वितरण सुनिश्चित गर्न एक वृहत वित्तीय र सञ्चालन मार्गचित्र तयार गर्नुपर्दछ । व्यवसायिक योजनाले सेवाको उद्देश्य, लगानीको आवश्यकता, महसुल आवश्यकता र अन्य राजस्व प्रवाह, लागत-असुली रणनीति र कार्यसम्पादन सुधार लक्ष्यहरू परिभाषित गर्दछ । यसले राष्ट्रिय खासस्व वित्त व्यवस्थापन/लगानी र नियमन ढाँचाहरूसँग दीर्घकालीन व्यवहार्यता र आबद्धतातर्फ युटिलिटिलाई मार्गदर्शन गर्न वित्तीय अनुमान, महसुल मोडेलिङ र लगानी योजनालाई एकीकृत गर्दछ । यो गतिविधि मुख्यतया सेवा प्रदायकको जिम्मेवारी हो र सुरूवातको चरणमा स्थानीय सरकारको सहयोगको आवश्यकता पर्दछ ।

उद्देश्य
नगरपालिका खासस्व युटिलिटिको लागि आर्थिक रूपमा सबल र सञ्चालनात्मक रूपमा व्यवहारिक मार्गचित्र स्थापना गर्ने, खासस्व सेवा दिगो, सस्तो र राष्ट्रिय र पालिका वित्त ढाँचासँग आबद्ध छन् भन्ने सुनिश्चित गर्ने ।

निर्भरता
क्रियाकलाप २ मा निर्भर गर्दछ । क्रियाकलाप १ योजना तर्जुमा स्तम्भमा पनि निर्भर गर्दछ । क्रियाकलाप ३ वित्त व्यवस्थापन स्तम्भमा चक्रीय र पुनरावृत्त निर्भरता ।

औजारहरू
व्यवसायिक योजना टेम्प्लेट; वित्तीय प्रक्षेपण मोडेलहरू पूँजीगत खर्च (CapEx), चालूगत खर्च (OpEx), पूँजीगत मर्मतसम्भार खर्च (CapManEx), महसुल Simulation र लागत-असुली औजारहरू; NWASH–MIS finance module; युटिलिटिको कार्यसम्पादन, बेन्चमार्क (IBNET, ESAWAS); र परिवर्तन वित्तपोषणको लागि एजेन्डा खण्ड मार्गदर्शन सामाग्री ।

समय/क्षमता
समय

१०-१२ दिन (परामर्श र प्रमाणीकरण सहित)

क्षमता

पालिका लेखा कर्मचारी, खासस्व युटिलिटि व्यवस्थापन टोली र लेखा र ईन्जिनियरिङमा प्राविधिक विशेषज्ञहरू ।

क्रियाकलाप ५.४

उपलब्ध पानीको आपूर्ति निर्धारण गर्ने

उपलब्ध पानीको आपूर्ति निर्धारण गर्नु भनेको उपलब्ध जलस्रोत र पूर्वाधार क्षमताको आकलन गर्नु हो, जुन स्रोत पहिचान, जलाधार नक्साङ्कन र मोडेलिंग जस्ता जलस्रोत व्यवस्थापन गतिविधिहरूसँग जोडिएको छ।

उद्देश्य

सेवा पूर्वाधार डिजाइन यथार्थवादी र दिगो छ भन्ने सुनिश्चित गर्न र अनुमानित मागसँग आपूर्ति मिलाउने।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ र २ मा निर्भर गर्दछ। क्रियाकलाप १ र २ जलस्रोत व्यवस्थापन स्तम्भमा पनि निर्भर गर्दछ।

औजारहरू

भूमिगत पानीको लागि - जलचर स्तर (स्थिर र गतिशील दुबै) को लागि Borewells को निगरानी गर्ने।

सतह र उप-सतह प्रवाहको लागि - डिस्चार्ज गणना दृष्टिकोण (वास्तविक) प्रयोग गर्ने र पालिकाभरि पानीको बहु-उयोगको लागि, पानी सन्तुलन औजारहरू प्रयोग गर्ने।

समय/क्षमता

समय

१-२ हप्ता

क्षमता

ईन्जिनियर, जलाधार मोडेलर, हाइड्रोजियोलोजिस्ट र जलस्रोत व्यवस्थापन विशेषज्ञहरू आवश्यक पर्दछ।

क्रियाकलाप ५.५

सेवा प्रदायकको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने

सेवा प्रदायकको क्षमता अभिबृद्धि भन्नाले खानेपानी तथा सरसफाइ नियमावली, २०८१ अन्तर्गत मुख्य कार्यसम्पादन सूचकहरू पूरा र इजाजतपत्रका सर्तहरू पूरा गर्ने सेवा प्रदायकको प्राविधिक, व्यवस्थापकीय र अनुपालन क्षमतालाई सबल बनाउने लिखित कार्यक्रमहरूलाई जनाउदछ। यसमा सहजीकरण, नियमन, परामर्श र कार्यसम्पादनमा आधारित अनुदानहरू समावेस गरिएको छ। सेवा प्रदायकको शैशवावस्थामा यो जिम्मेवारी नियामकको हो।

उद्देश्य

नियमनलाई सुधार मार्गमा रूपान्तरण गर्न, सेवा प्रदायकलाई कार्यसम्पादन लक्ष्यहरू पूरा गरेको वा त्योभन्दा बढी गरेकोमा पुरस्कृत गर्दै सेवा वितरण बढाउन सक्षम बनाउने।

निर्भरता

क्रियाकलाप ५ संस्थागत व्यवस्थापन स्तम्भ र क्रियाकलाप ४ नियमन स्तम्भमा निर्भर गर्दछ।

औजारहरू

सबल पक्ष, कमजोरी, अवसर र डर विश्लेषण (व्यवसायिक योजनाबाट), मुख्य कार्यसम्पादन सूचक अन्तरहरूसँग जोडिएको क्षमता विकास योजना, तालिम र परामर्श मोड्युलहरू (प्रति क्षेत्र २-३ दिन जस्तैः सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार, खानेपानी सुरक्षा योजना, मानव मलमूत्र फोहोर व्यवस्थापन, वित्त व्यवस्थापन, ग्राहक सेवा, लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण आदि), मूल्याङ्कन पछि जारी गरिएको कार्यसम्पादन सुधार योजना, कार्यसम्पादनमा-आधारित अनुदान ढाँचा, सहकर्मी सिकाइ आदानप्रदान र बेन्चमार्किङ।

समय/क्षमता

समय

वार्षिक क्षमता योजना कार्सम्पादन मूल्याङ्कन पछि ताजा गरिएको; त्रैमासिक प्रशिक्षण, प्रत्येक २-३ दिन सम्म चल्ने।

क्षमता

स्थानीय सरकार खासस्व सम्पर्क व्यक्ति।

क्रियाकलाप ५.६

पूर्वाधार जोखिम नक्साङ्कन गर्ने

पूर्वाधार जोखिम नक्साङ्कनले जलवायु जोखिम, भूकम्प, बाढी, पहिरो, प्रदूषण र तोडफोडबाट खासस्व पूर्वाधारमा हुने जोखिमहरूलाई व्यवस्थित रूपमा पहिचान र विश्लेषण गर्ने बुझाउँछ । यसमा जोखिम नक्साङ्कन, एक्सपोजर नक्साङ्कन र जोखिमहरूको अनुमान गर्न र उत्थानशील डिजाइन, सञ्चालन र मर्मतसम्भारको लागि योजना बनाउन जोखिम नक्साङ्कन, एक्सपोजर नक्साङ्कन र जोखिम मूल्याङ्कन समावेश छ ।

उद्देश्य
झट्का र तनावहरू सहन सक्ने, सेवा अवरोधहरूलाई कम गर्ने र जनस्वास्थ्यको सुरक्षा गर्ने खासस्व प्रणालीहरूको डिजाइन र व्यवस्थापन गर्ने ।

निर्भरता
स्वतन्त्र

औजारहरू
जोखिम लेखाजोखा म्याट्रिक्स, जीआईएस जोखिम नक्सा, जलवायु जोखिम स्क्रिनिङ औजारहरू, एक्सपोजर नक्साङ्कन औजार (पूर्वाधार सूची र सम्पत्ति प्रविष्ट), सङ्कटापन्न लेखाजोखा जाचसूचीहरू ।

समय/क्षमता
समय

१ हप्ता

क्षमता

विपद् जोखिम न्यूनीकरण विशेषज्ञ, जलवायु विशेषज्ञ र जोखिम विश्लेषण र जीआईएसमा प्रशिक्षित खासस्व ईन्जिनियरहरू आवश्यक पर्दछ ।

क्रियाकलाप ५.७

खासस्व पूर्वाधारहरूको डिजाइन गर्ने

खासस्व पूर्वाधारको डिजाइनमा नयाँ वा स्तरोन्नति गरिएको खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सुविधाहरूको लागि विस्तृत प्राविधिक डिजाइन, सम्भाव्यता अध्ययन र इन्जिनियरिङ विशिष्टताहरूको तयारी समावेश छ । यसमा स्रोत सुरक्षा, खानेपानी पाइपलाइन, प्रशोधन केन्द्र, मानव मलमूत्र फोहोर व्यवस्थापन सुविधा, प्रयोगशाला, ठोस र तरल फोहोर व्यवस्थापन प्रणालीहरू जस्ता प्रणालीहरू समावेश छन् । डिजाइन प्रक्रियाले सबै पूर्वाधार र यससँग सम्बन्धित पारिस्थितिक प्रणाली प्राविधिक रूपमा राम्रो, आर्थिक रूपमा सम्भव, वातावरणीय रूपमा दिगो र राष्ट्रिय मापदण्ड र जलवायु-उत्थानशील डिजाइन सिद्धान्तहरूसँग आबद्धता सुनिश्चित गरिएको छ । यो खण्डले डिजाइनको प्राविधिक पक्षलाई मात्र समावेस गरेकोछ ।

उद्देश्य
डिजाइनहरू प्राविधिक रूपमा राम्रो, लागत-प्रभावकारी, जलवायु-उत्थानशील र समावेशी छन् भनी सुनिश्चित गर्ने ।

निर्भरता
क्रियाकलाप २, ३, ४ र ६ मा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू
राष्ट्रिय डिजाइन मापदण्ड, लागत अनुमान मोडेल, वातावरणीय र सामाजिक सुरक्षा जाँचसूची, डिजाइन स्वीकृति जाँचसूची ।

समय/क्षमता
समय

१-३ महिना

क्षमता

इजाजतपत्र प्राप्त इन्जिनियर र योजनाविद्हरू आवश्यक पर्दछ ।

क्रियाकलाप ५.८

सम्पत्ति सिर्जना गर्ने

सम्पत्ति सिर्जना भन्नाले स्वीकृत डिजाइनमा आधारित खासस्व पूर्वाधारको निर्माण वा पुनर्स्थापना कार्यान्वयन गर्नु, गुणस्तर, उत्थानशीलता र पालिका खासस्व योजनाहरूसँग आबद्धता सुनिश्चित गर्नु हो । यसमा जोखिम लेखाजोखा, बजार तयारी, कार्यान्वयन र हस्तान्तरणको लागि मानक सञ्चालन प्रक्रियाहरूलाई संस्थागत गर्ने समेत परियोजना व्यवस्थापन समावेश गरिएको छ ।

उप-क्रियाकलाप ८.क

डिजाइन कार्यान्वयनको लागि जोखिमहरूको लेखाजोखा गर्ने

डिजाइन कार्यान्वयन जोखिमहरूको लेखाजोखा गर्नु भनेको स्वीकृत पूर्वाधार डिजाइनसँग सम्बन्धित समय, लागत र गुणस्तर जोखिमहरूको लेखाजोखा गर्नु हो ।

उद्देश्य

निर्माण सुरु हुनुभन्दा पहिले सम्भावित ढिलाइ, लागत बढेको वा गुणस्तर नभएको र डिजाइन न्यूनीकरण उपायहरूको पूर्वानुमान गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप ७ र क्रियाकलाप १ योजना स्तम्भ मा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू

परियोजना व्यवस्थापन औजारहरू (क्रिटिकल मार्ग विधि, कार्यक्रम मूल्याङ्कन र समीक्षा प्रविधि), वित्तीय सम्भाव्यता र लागत विश्लेषण टेम्प्लेट, जोखिम लेखाजोखा म्याट्रिक्स, कार्यान्वयन गर्ने निकायहरूको लागि क्षमता लेखाजोखा जाँचसूचीहरू ।

समय/क्षमता

समय

कार्यान्वयनको क्रममा निरन्तर

क्षमता

जोखिम विश्लेषण सीप भएका इन्जिनियर, नगरपालिका खासस्व डेस्क कर्मचारी, परियोजना प्रबन्धक र जोखिम विश्लेषण सीप भएका नियामक निकायका निरीक्षण समिति आवश्यक पर्दछ ।

उप-क्रियाकलाप ८.ख

बजार तयारी गर्ने

बजार तयारी भन्नाले स्थानीय आपूर्ति शृङ्खला, विक्रेता र सेवा प्रदायकहरू (मिस्त्री, निर्माण व्यवसायी, उपकरण आपूर्तिकर्ता) सँग पूर्वाधार कार्यान्वयन र/वा माग अनुसार मर्मत/सम्भारका लागि सामान र सेवाहरू प्रदान गर्ने क्षमता सुनिश्चित गर्नु हो ।

उद्देश्य

स्थानीय आर्थिक सहभागिता र दिगोपनलाई प्रवर्द्धन गर्दै खासस्व पूर्वाधारको लागि भरपर्दो, सस्तो र गुणस्तरीय आगतहरू सुरक्षित गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप ७ र उप-क्रियाकलाप ८ क मा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू

बजार सर्वेक्षण, विक्रेता नक्साङ्कन टेम्प्लेट, मूल्य बेन्चमार्किङ उपकरण, उत्पादन गुणस्तर परीक्षण किट, प्रयोगकर्ता सन्तुष्टि सर्वेक्षण, व्यावसायिक मोडेल क्यानभास, अनुदान टेम्प्लेट, सम्झौतपत्रका टेम्प्लेट, विक्रेता योग्यता जाँचसूची र सहकारी संलग्नता मार्गदर्शनहरू ।

समय/क्षमता

समय

परियोजना सुरु भएको १-२ महिना, बजार लेखाजोखा, विक्रेता संलग्नता र साझेदारी सेटअप समेत क्षमताः स्थानीय सरकार-निजी क्षेत्र साझेदारी आवश्यक छ ।

उप-क्रियाकलाप ८.ग

सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार प्रणालीको लागि मानक सञ्चालन प्रक्रिया तयार गरी संस्थागत गर्ने

मानक सञ्चालन प्रक्रिया तयार गर्ने र संस्थागत गर्ने भन्नाले खरिद, डिजाइन, निर्माण/कार्यान्वयन, अनुगमन, गुणस्तर विश्वसनीयता/गुणस्तर नियन्त्रण, खासस्व सम्पत्तिहरूको हस्तान्तरणको लागि चरणबद्ध प्रक्रियाहरूलाई औपचारिकीकरण गर्नु हो ।

उद्देश्य

कार्यान्वयनलाई मार्गदर्शन गर्ने, गैर-अनुपालनको जोखिम कम गर्ने र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्न समान मापदण्डहरू सिर्जना गर्ने ।

निर्भरता

उप-क्रियाकलाप ८ख मा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू

डिजाइन, निर्माण/कार्यान्वयन, अनुगमन, गुणस्तर विश्वसनीयता/गुणस्तर नियन्त्रण , खासस्व सम्पत्तिहरूको हस्तान्तरण, निर्माण व्यवसायी र सेवा प्रदायकको लागि सम्झौता टेम्प्लेट, खानेपानी तथा सरसफाइ ऐन, २०७९ र खानेपानी तथा सरसफाइ नियमावली, २०८१ अनुपालन, मानक सञ्चालन प्रक्रिया टेम्प्लेटहरू ।

समय/क्षमता

समय

मानक सञ्चालन प्रक्रिया विकासको लागि १ महिना; आवश्यकता अनुसार आवधिक र अद्यावधिक गर्ने ।

क्षमता

खासस्व प्रणालीको मानक सञ्चालन प्रक्रिया विकासमा ज्ञान भएको परामर्शदाता, पालिका खासस्व डेस्क, खरीद शाखा र कानुनी/ठेक्का व्यवस्थापन कर्मचारीहरू आवश्यक पर्दछ ।

क्रियाकलाप ५.७

सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार प्रणालीहरूको लागि मानक सञ्चालन प्रक्रियाको विकास र संस्थागत गर्ने

सञ्चालन र मर्मतसम्भारले प्रणाली खासस्व पूर्वाधार र सेवाहरू कार्यात्मक, प्रभावकारी र दिगो रहन्छन् भन्ने सुनिश्चित गर्ने प्रणाली र प्रक्रियालाई जनाउदछ । यसले दुई पक्षहरू समेट्छ: (५) समयमै सहयोग गर्न स्थानीय बजार र सेवा श्रृंखलाहरू (प्राविधिक, विक्रेता, जगेडा सामाग्री आपूर्तिकर्ता, प्रयोगशालाहरू) तयार गर्ने र (५५) सुधारात्मक मर्मतसम्भार, मर्मत, गुणस्तर अनुगमन र गुनासो निवारणको लागि मानक सञ्चालन प्रक्रिया तयार र संस्थागत गर्ने ।

उद्देश्य

सेवा अवरोधहरूलाई कम गर्ने, सम्पत्तिको आयु बढाउने र जनस्वास्थ्यको सुरक्षा गर्ने भरपर्दो र मानकीकृत मर्मतसम्भार अभ्यासहरू स्थापना गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप ८ मा निर्भर गर्दछ; यो क्रियाकलाप ८ ख र क्रियाकलाप ८ग को समयमा पनि गर्न सकिन्छ ।

औजारहरू

बजार सर्वेक्षण र विक्रेता नक्साङ्कन टेम्प्लेट, आपूर्ति श्रृंखला विश्लेषण उपकरण, स्थानीय विक्रेताहरूसँग सेवा सम्झौता, सुधारात्मक मर्मतसम्भार र मर्मतका लागि मानक सञ्चालन प्रक्रिया टेम्प्लेट, खानेपानीको गुणस्तर अनुगमन र आपत्कालीन प्रतिकार्य मार्गदर्शन, NWASH–MIS सँग जोडिएको सम्पत्ति व्यवस्थापन प्रणाली, गुनासो व्यवस्थापन प्रोटोकल र ग्राहक सेवा मार्गदर्शनहरू ।

समय/क्षमता

समय

बजार नक्साङ्कन र मानक सञ्चालन प्रक्रिया तयारीको लागि सुरुवात गर्न २-३ हप्ता, त्रैमासिक प्रशिक्षण र ताजगी सहित प्रत्येक २-३ वर्षमा निरन्तर अद्यावधिक ।

क्षमता

नगरपालिका खासस्व डेस्क, सेवा प्रदायक, इन्जिनियर, प्रशिक्षित अपरेटर र निजी क्षेत्रको सहयोग आवश्यक पर्दछ ।

उप-क्रियाकलाप ८.ग
नियामक निकायसँग सञ्चार गर्ने

नियामक निकायसँगको सञ्चारले मुख्य कार्यसम्पादन सूचक, महसुल, सेवा स्तर र खानेपानी तथा सरसफाइ नियमावली, २०८१ को अनुपालनमा नियामकहरूलाई नियमित रिपोर्टिङ सुनिश्चित गर्नु हो ।

उद्देश्य

जवाफदेहिता र सेवाको निरन्तर सुधारको सुनिश्चित गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप ९ मा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू

मुख्य कार्यसम्पादन सूचक, मानक सञ्चालन प्रक्रिया टेम्प्लेट, गुनासो व्यवस्थाप प्रोटोकल, सुधारात्मक मर्मतसम्भार क्यालेन्डर, वार्षिक अनुपालन रिपोर्ट, नगरपालिका-नियामक समीक्षा बैठकसँग जोडिएको NWASH–MIS रिपोर्टिङ ।

समय/क्षमता

समय

त्रैमासिक र वार्षिक रिपोर्टिङ

क्षमता

तोकिएको कर्मचारी र नियामक सम्पर्क अधिकारीहरू आवश्यक पर्दछ ।

आधारभूत स्तम्भ : सिकाइ र अनुकूलन

क्रियाकलाप ६.१
खासस्व अनुसन्धानको लागि शैक्षिक र अनुसन्धान संस्थाहरूसँग सहकार्य गर्ने

शैक्षिक र अनुसन्धान संस्थाहरूसँगको सहकार्यले तथ्याङ्क सङ्कलन, नवप्रवर्तन परीक्षण र शैक्षिक एजेन्डामा खासस्व प्रणालीका चुनौतीहरूलाई एकीकृत गर्न विश्वविद्यालय, अनुसन्धान केन्द्र र थिंक ट्याङ्कहरूसँग सहकार्य गर्नुलाई जनाउँछ ।

उद्देश्य

खासस्व नीति र अभ्यासहरूलाई वैज्ञानिक तथ्यमा आधारित बनाउनु र प्रविधि, सुशासन र वित्त व्यवस्थापनमा नवीनतालाई बढावा दिने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ संस्थागत व्यवस्थापन स्तम्भमा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू

सेवा अवरोध विश्लेषण, विश्वविद्यालय वा अनुसन्धान संस्थाहरूसँग समझदारी पत्र, संयुक्त अनुसन्धान अनुदान, विद्यार्थी इन्टर्नशिप र पालिकाहरूसँग जोडिएको क्षेत्र अध्ययन ।

समय/क्षमता

समय

वार्षिक १-२ वार्षिक समझदारी पत्र; निरन्तर सहकार्य ।

क्षमता

स्थानीय सरकारको नेतृत्व र तोकिएका शैक्षिक सम्पर्क व्यक्तिहरू आवश्यक पर्दछ ।

क्रियाकलाप ६.१

खासस्व कार्यक्रमहरूबाट सिकेका पाठहरूलाई व्यवस्थित रूपमा अभिलेखीकरण र एकआपसमा आदानप्रदान गर्ने

सिकेका पाठहरूलाई व्यवस्थित रूपमा अभिलेखीकरण र एकआपसमा आदानप्रदान गर्ने भन्नाले खासस्व कार्यान्वयनहरूबाट सिकेको अनुभव, मामला अध्ययन, पाठ र उत्कृष्ट अभ्यासहरूको अभिलेख गर्नु हो, जसमा सफलता र असफलता दुवै पाठहरू समावेश गर्नुपर्दछ।

उद्देश्य
संस्थागत स्मृति संरक्षण गर्न र अभ्यासलाई भविष्यको योजना र क्षमता निर्माणलाई सूचित गर्ने ज्ञानमा अनुवाद गर्ने।

निर्भरता
क्रियाकलाप ४ नियामक स्तम्भमा निर्भर गर्दछ।

औजारहरू
मामला अध्ययन टेम्प्लेट, NWASH–MIS सँग जोडिएका कार्य ट्र्याकर, कथा, कथन र फोटो अभिलेखीकरण मार्गदर्शनहरू।

समय/क्षमता
समय

त्रैमासिक अभिलेख; प्रत्येक अभ्यास १-२ दिन।

क्षमता

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन वा अभिलेखीकरणमा प्रशिक्षित सञ्चार कर्मचारीहरू।

क्रियाकलाप ६.२

संक्षिप्त ज्ञान र तथ्यको सारांशहरू उत्पादन र प्रसार गर्ने

संक्षिप्त ज्ञान र तथ्यको सारांशहरू उत्पादन र प्रसार गर्नु भनेको रिपोर्ट, संक्षिप्त, वेबसाइट, सामाजिक सञ्जाल, कार्यशाला र नीति संवादहरू मार्फत अभिलेखीकृत पाठ, नवप्रवर्तन र तथ्यहरू एकआपसमा आदानप्रदान गर्नु हो।

उद्देश्य
अनुकूलनको लागि पृष्ठपोषण दिने माध्यमहरू सिर्जना गरी निर्णयकर्ता, सेवा प्रदायक र समुदायहरूमा ज्ञान पुग्ने सुनिश्चित गर्ने।

निर्भरता
क्रियाकलाप २ मा निर्भर गर्दछ।

औजारहरू
संक्षिप्त नीति, सिकाइका पाठ, पालिका वेबसाइट, पत्रपत्रिका, वार्षिक सिकाइ सम्मेलन वा मेलाहरू।

समय/क्षमता
समय

१-२ दिनको अर्ध-वार्षिक वा वार्षिक कार्यक्रमहरू।

क्षमता

सहजीकरण, सञ्चार विशेषज्ञ र प्रसारण बजेट आवश्यक पर्दछ।

क्रियाकलाप ६.३

ज्ञान भण्डारण स्थापना र सञ्चालन गर्ने

ज्ञान भण्डारणहरू स्थापना र सञ्चालन गर्नु भनेको योजना, रिपोर्ट, तथ्याङ्क, मामला अध्ययन र प्रशिक्षण सामाग्री जस्ता खासस्व ज्ञान भण्डारण र पुन: प्राप्त गर्न केन्द्रीकृत, पहुँचयोग्य डिजिटल र भौतिक मञ्चहरूको स्थापना गर्नु हो ।

उद्देश्य

वर्तमान र भविष्यका अभ्यासकर्ताहरूलाई ज्ञान पहुँचयोग्य, संरक्षित र प्रयोग गरिएको सुनिश्चित गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप २ र ३ मा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू

NWASH–MIS, खुला पहुँच डिजिटल पुस्तकालय, पालिका वा प्रदेशस्तरमा स्रोत केन्द्रहरूसँग जोडिएको पालिका ज्ञान केन्द्र ।

समय/क्षमता

समय

प्रारम्भिक तयारी २-३ महिना; निरन्तर मर्मतसम्भार ।

क्षमता

IT सहयोग, अभिलेख कर्मचारी र Hosting बजेट आवश्यक पर्दछ ।

क्रियाकलाप ६.४

सहकर्मी सिकाइ, सञ्जाल विस्तार र साझेदारीलाई सहज बनाउने

सहकर्मी सिकाइ, सञ्जाल विस्तार र साझेदारीलाई सहज बनाउनु भनेको तेर्सो सिकाइ मञ्चहरूको स्थापना गर्नु हो, जहाँ पालिका, सेवा प्रदायक र सरोकारवालाहरूले ज्ञान आदानप्रदान, बेन्चमार्क कार्यसम्पादन र समाधानकहरूका सह-सिर्जनाहरू आदानप्रदान गर्छन् ।

उद्देश्य

राम्रा अभ्यासहरूको स्केलिंगलाई तीव्र पार्ने र पालिका र प्रदेशहरूमा साझेदारीलाई बलियो बनाउने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ संस्थागत स्तम्भमा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू

सहकर्मी समीक्षा आदानप्रदान, बेन्चमार्किङ सञ्जाल (जस्तै: युटिलिटि संस्था, सङ्घहरू), गैर-सरकारी संस्था, दाता र निजी क्षेत्रसँग साझेदारी मञ्चहरू, सहकर्मी अभ्यास मञ्च (व्हाट्सएप, गुगल आदि)

समय/क्षमता

समय

वार्षिक सहकर्मी-सिकाइ कार्यक्रमहरू; त्रैमासिक सञ्जाल विस्तार मञ्चहरू

क्षमता

समन्वय, यात्राको लागि पालिका नेतृत्वको सहयोग र बजेट आवश्यक पर्दछ ।

आधारभूत स्तम्भ : वित्त व्यवस्थापन

क्रियाकलाप ७.१

खासस्व वित्त व्यवस्थापनको बारेमा स्थानीय सरकारका कर्मचारीहरूलाई संवेदनशील बनाउने

खासस्व वित्त व्यवस्थापनमा स्थानीय सरकारको संवेदनशीलताले खासस्व सेवाहरूको लागि दिगो वित्त व्यवस्थापनको महत्त्वमा निर्वाचित प्रतिनिधि, पालिका कर्मचारी र समितिहरूका बीचमा साझा बुझाई निर्माण गर्ने प्रक्रियालाई जनाउँछ। यसले वित्त व्यवस्थापनका स्रोतहरू (महसुल, कर, स्थानान्तरण, स्व-लगानी र निजी लगानी) स्पष्ट पार्छ र स्रोतहरू परिचालन र व्यवस्थापनमा स्थानीय सरकारहरूको भूमिकालाई प्रकाश पार्दछ।

उद्देश्य

राजनीतिक र प्रशासनिक नेतृत्वले खासस्व वित्त व्यवस्थापनलाई प्राथमिकताको रूपमा मान्यता दिने, पर्याप्त स्रोतहरू बाँडफाँड गर्ने र उनीहरूले वित्त व्यवस्थापनमा स्वामित्व लिने कुरा सुनिश्चित गर्ने।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ संस्थागत व्यवस्थापन स्तम्भमा निर्भर गर्दछ।

औजारहरू

खासस्व वित्तपोषण आधारभूत कुराहरूमा अभिमुखीकरण मोड्युल, स्थानीय सरकारका मामला अध्ययन, वित्तीय स्रोत र प्रवाहहरू देखाउने इन्फोग्राफिक्स, क्षेत्रगत विकास योजना २०२३-२०४३, वित्त व्यवस्थापन दृष्टिकोणको सारांश दिने नीतिहरू।

समय/क्षमता

समय

आधा दिनदेखि एक दिनको संवेदनशीलता सत्र

क्षमता

पालिका लेखा र खासस्व विशेषज्ञता भएका सहजकर्ता, निर्वाचित नेतृत्वका लागि सरलीकृत सामाग्रीहरू

क्रियाकलाप ७.२

लगानी आवश्यकता लेखाजोखा गर्ने

लगानी आवश्यकता लेखाजोखाले पालिकाभित्र विश्वव्यापी, सुरक्षित रूपमा व्यवस्थित खासस्व सेवाहरू प्राप्त गर्न आवश्यक पर्ने कुल स्रोतहरूको अनुमान गर्ने व्यवस्थित प्रक्रियालाई जनाउँछ। यसले पूँजीगत खर्च (CapEx) र सञ्चालन खर्च (OpEx) दुवैलाई समेट्छ र जलवायु उत्थानशीलता, समता र दीर्घकालीन दिगोपनलाई विचार गर्दछ।

उद्देश्य

उपलब्ध स्रोतहरू र आवश्यक लगानी बीचको वित्त व्यवस्थापन अन्तरको यथार्थ परक तस्वीर स्थानीय सरकारलाई प्रदान गर्ने।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ र क्रियाकलाप१ योजना तर्जुमा स्तम्भमा निर्भर गर्दछ।

औजारहरू

NWASH–MIS र पालिका पूर्वाधार सूचीहरूबाट खासस्व लागत मोडेलहरू (CapEx, OpEx), पूँजीगत मर्मतसम्भार खर्च (CapManEx), लगानी प्रक्षेपण टेम्प्लेट (छोटो, मध्यम र दीर्घकालीन, परिदृश्य योजना उपकरणहरू)।

समय/क्षमता

समय

विश्लेषण र कार्यशाला - ३-५ दिन।

क्षमता

वित्त, इन्जिनियरिङ र योजना विशेषज्ञ; लागत मोडेलिङको लागि बाह्य सहजीकरण आवश्यक पर्न सक्छ।

क्रियाकलाप ७.३

विगतका खर्च प्रवृत्तिहरूको विश्लेषण गर्ने

विगतका खर्च प्रवृत्तिहरूको विश्लेषण गर्नु भनेको विगत ३-५ वर्षमा विनियोजन र उपयोग ढाँचाहरू बुझ्नको लागि पालिका स्तरमा ऐतिहासिक पालिका खासस्व बजेट र वास्तविक खर्चको समीक्षा गर्नु हो ।

उद्देश्य

कति खर्च भएको छ, के मा र के परिणाम सहितको तथ्य प्रदान गर्न, भविष्यको योजना र पैरवीलाई मार्गदर्शन गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ मा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू

पालिका लेखा अभिलेख र बजेट, खर्च ट्र्याकिङ टेम्प्लेट (CapEx, OpEx, CapManEx), NWASH–MIS वित्तीय मोड्युल, प्रवृत्ति विश्लेषण चार्टहरू ।

समय/क्षमता

समय

३-४ दिन

क्षमता

प्राविधिक सहयोग, खासस्व डेस्क, लेखा शाखा र लेखा परीक्षकहरू बीचको सहकार्य सहित पालिका लेखा कर्मचारीहरू ।

क्रियाकलाप ७.४

सबै सम्भावित वित्तीय प्रवाह र खासस्वसँगको सम्बन्धहरूको नक्साङ्कन गर्ने

सम्भावित वित्तीय प्रवाहहरूको नक्साङ्कन गर्नु भनेको पालिकालाई उपलब्ध खासस्व वित्त व्यवस्थापनका सबै सम्भावित स्रोतहरू पहिचान र अभिलेखीकरण गर्नु हो, जसमा महसुल, कर र स्थानान्तरणहरू समावेश गरिएको हुन्छ ।

उद्देश्य

कुनै पनि एकल स्रोतमा निर्भरता कम गरी खासस्व सेवाहरूको लागि वित्तीय आधारलाई विविधीकरण र विस्तार गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलापहरू १,२,३, र ४ मा निर्भर गर्दछ । साथै क्रियाकलाप ५ सेवा वितरण र पूर्वाधार स्तम्भ र क्रियाकलाप १० सेवा वितरण र पूर्वाधार स्तम्भमा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू

स्थानीय सरकारको बजेट एकीकरण मार्गदर्शन, ४त्क ढाँचा (महसुल, कर, स्थानान्तरण, व्यापार/बजार वा भुक्तानी योग्य वित्त व्यवस्थापन), सरोकारवाला परामर्श, स्रोत प्रवाह रेखाचित्र, किफायती अध्ययन, महसुल सिमुलेशन उपकरण, लागत-असुली उपकरण, सम्भाव्यता टेम्प्लेट, व्यावसायिक योजनाहरू ।

समय/क्षमता

समय

२-३ दिनको कार्यशाला

क्षमता

TrackFin पद्धति, पालिका आर्थिक कार्यविधि, दाता वित्त व्यवस्थापन र निजी क्षेत्रको संलग्नताको ज्ञान भएका सहजकर्ताहरू ।

क्रियाकलाप ७.५

वित्तीय स्रोतहरूको लाभ उठाउने

वित्तीय स्रोतहरूको लाभ उठाउनु भन्नाले नेपालको स्थानीय सरकार स्तरमा खासस्व सेवाहरूलाई दिगो रूपमा वित्त व्यवस्थापन गर्न कर, स्थानान्तरण, महसुल, स्व-लगानी, भुक्तानी-योग्य वित्त र नवीन वित्त जस्ता विभिन्न वित्तीय स्रोतहरू परिचालन गर्नु हो । यो गतिविधि वित्त व्यवस्थापन स्तम्भ र क्रियाकलाप ९ (जलस्रोत व्यवस्थापन स्तम्भ) अन्तर्गत क्रियाकलाप १-५ मा निर्भर गर्दछ ।

उप-क्रियाकलाप ७.५

क: खासस्वका लागि स्थानीय करहरू परिचालन गर्ने

स्थानीय करहरू परिचालन गर्नु भनेको खासस्व सेवाहरू र पूर्वाधारमा नगरपालिकाको राजस्व स्रोतहरू (सम्पत्ति कर, व्यवसाय कर, वातावरणीय शुल्क) छुट्याउनु हो ।

उद्देश्य

खासस्वको लागि अनुमानित, आन्तरिक कोष सुरक्षित गर्न र बाह्य स्रोतहरूमा निर्भरता कम गर्ने ।

औजारहरू

स्थानीय सरकारको बजेट एकीकरण मार्गदर्शन, खासस्व बजेट ढाँचा, राजस्व सुधार योजनाहरू ।

उप-क्रियाकलाप ७.५

ख: स्थानान्तरण (Transfer) परिचालन गर्ने (अन्तर-सरकारी र दाता कोष)

स्थानान्तरण परिचालन गर्नु भनेको सङ्घीय र प्रदेश सरकार र विकास साझेदारहरूद्वारा खासस्व क्रियाकलापहरूको लागि प्रदान गरिएको वित्तीय अनुदानमा पहुँच पुग्नु हो ।

उद्देश्य

पुँजी लगानी, गरिब-मैत्री सेवाहरू र खासस्व प्रणालीहरूको पुनर्स्थापनाको लागि बाह्य सार्वजनिक कोष सुरक्षित गर्ने ।

औजारहरू

बजेट विनियोजन, क्षेत्रगत बजेट नक्सा, सशर्त अनुदान प्रस्ताव ढाँचाहरूको लागि पैरवी गर्ने संक्षिप्त विवरणहरू ।

उप-क्रियाकलाप ७.५

ग: राजस्वको स्रोतको रूपमा महसुल

महसुलले खानेपानी र सरसफाइ सेवा प्रदायकहरूको लागि आयको अनुमानित र दिगो स्रोत प्रदान गर्दछ । यो उप-क्रियाकलाप वित्तीय दिगोपनलाई सुदृढ पार्न, लागत-असुली सुधार गर्न र सञ्चालन, मर्मतसम्भार र सेवा विस्तारको लागि कोष उपलब्ध छ भनी सुनिश्चित गर्न समतामूलक र लागत-प्रतिबिम्बित महसुल प्रयोग गर्ने कुरामा केन्द्रित छ । महसुल गरिब र कमजोर उपभोक्ताहरूको लागि सस्तो हुनुपर्छ र खानेपानी महसुल निर्धारण आयोगको मार्दर्शनहरूको पालना गर्नुपर्छ ।

उद्देश्य

महसुल राजस्वले लागत-असुली र दीर्घकालीन सेवा दिगोपनमा प्रभावकारी रूपमा योगदान पुऱ्याउँछ भनी सुनिश्चित गरेर पालिका खासस्व वित्त व्यवस्थापनलाई सहयोग गर्ने ।

औजारहरू

महसुल Simulation उपकरण, किफायती अध्ययन टेम्प्लेट, मुख्य कार्यसम्पादन सूचक खाका, इजाजतपत्र मार्गदर्शन, नियामक समितिहरूको कार्यसर्तहरू ।

उप-क्रियाकलाप ७.५

घ: घरायसी स्व-लगानीलाई प्रवर्द्धन गर्ने

स्व-लगानी भन्नाले घरपरिवार वा समुदायले इनार, वर्षात्को पानी सङ्कलन वा घरायसी शौचालय जस्ता खानेपानी र सरसफाइ प्रणालीहरूमा आफ्नै पैसा लगानी गर्नु हो ।

उद्देश्य

केन्द्रीकृत प्रणालीहरू सम्भव नभएका वा धेरै महँगो भएका क्षेत्रहरूमा खासस्व सेवा पहुँच विस्तार गर्ने ।

औजारहरू

घरायसी खासस्व लगानी टेम्प्लेट, कम आय भएका घरपरिवारहरूको लागि अनुदान मार्गदर्शन, वर्षात्को पानी सङ्कलन र शौचालयहरूको लागि प्राविधिक रेखाचित्रहरू ।

उप-क्रियाकलाप ७.५

ङः भुक्तानी-योग्य वित्त (ऋण, सार्वजनिक-निजी-साझेदारी, लघुवित्त)

भुक्तानी-योग्य वित्त भन्नाले सहकारी, लघुवित्त संस्था, बैंक वा निजी साझेदारहरू (जस्तैः सार्वजनिक-निजी साझेदारी मार्फत) बाट ऋण वा ऋणको प्रयोग गरी खासस्व पूँजीगत लगानीलाई वित्त व्यवस्थापन गर्नुलाई जनाउँछ। पूँजीगत लागत समयसँगै उपभोक्ता महसुल वा सेवा राजस्व मार्फत वार्षिक आधारमा भुक्तानी गरिन्छ।

उद्देश्य

अनुदान र कर राजस्व पर्याप्त नभएको बेला ठूला खासस्व परियोजनाहरूलाई कोष प्रदान गर्ने।

औजारहरू

लागत-असुली मोडेल, वित्तीय सम्भाव्यता टेम्प्लेट, पालिका परियोजना बैंक, सार्वजनिक- निजी- साझेदारी ढाँचाहरू।

उप-क्रियाकलाप ७.५

चः नवीन वित्त

नवीन वित्त भन्नाले जलवायु वित्त, कर्पोरेट सामाजिक उत्तरदायित्व कोष, डायस्पोरा योगदान वा खासस्वको लागि परिणाममा-आधारित वित्त व्यवस्थापन जस्ता गैर-परम्परागत कोष स्रोतहरूमा पहुँच पुग्नु हो।

उद्देश्य

परम्परागत कोषलाई पूरक बनाउन र जलवायु-उत्थानशील र समावेशी खासस्व सेवाहरूलाई सहयोग गर्ने।

औजारहरू

हरियो जलवायु कोष प्रस्ताव टेम्प्लेट, जलवायु वित्त संक्षिप्त विवरण, कर्पोरेट सामाजिक उत्तरदायित्व संलग्नता मोडेल, सार्वजनिक-निजी-साझेदारी ढाँचा, ऋण लेखाजोका उपकरणहरू।

क्रियाकलाप ७.६

नवीन वित्तीय औजारहरू विकास गर्ने

नवीन वित्तीय औजारहरू विकास गर्नु भनेको पालिकाहरूलाई खासस्व वित्त व्यवस्थापन परिचालन, व्यवस्थापन र दिगो बनाउन सक्षम बनाउने संयन्त्र र औजारहरूको डिजाइन गर्नु हो। जस्तैः छुट्याइएको कोष, चक्र कोष, मिश्रित वित्त, लघुऋण वा कार्यसम्पादनमा आधारित अनुदान।

उद्देश्य

व्यवहारिक संयन्त्रहरू स्थापना गर्ने जसले कोषको पूर्वानुमान बढाउने र खासस्वको लागि नयाँ लगानी आकर्षित गर्ने।

निर्भरता

क्रियाकलाप ४ र ५ग मा निर्भर गर्दछ।

औजारहरू

पालिका खासस्व कोष मार्गदर्शन, सम्झौता टेम्प्लेट, चक्र कोष मोडेल, बीमा योजना, सार्वजनिक-निजी साझेदारी ढाँचाहरू।

समय/क्षमता

समय

१-२ महिना (डिजाइन, प्रमाणीकरण र स्वीकृति)

क्षमता

लेखा र कानुनी विज्ञ, पालिका नेतृत्वद्वारा अनुमोदन र प्रदेश/राष्ट्रिय अनुपालन सहयोग।

क्रियाकलाप ७.७

खर्च प्रवृत्तिहरू मार्फत लिभरेज ट्र्याकिङ

व्यय प्रवृत्तिहरू मार्फत Leverage tracking भन्नाले नगरपालिका खासस्व विनियोजनले घरपरिवार, निजी क्षेत्र, प्रदेश/सङ्घीय सरकार र विकास साझेदारहरूबाट थप कोष कसरी आकर्षित गर्छ वा उत्प्रेरित गर्छ भन्ने कुराको अनुगमन र अभिलेखीकरणलाई जनाउँछ।

उद्देश्य

स्थानीय सरकारको लगानीले सह-वित्त व्यवस्थापनलाई परिचालन गर्छ भनेर देखाउन, दिगो वा बढेको खासस्व विनियोजनको लागि मामलालाई बलियो बनाउने।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ र २ मा निर्भर गर्दछ; यो एक चक्रीय प्रक्रिया हो।

औजारहरू

व्यय ट्र्याकिङ म्याट्रिक्स (स्थानीय सरकारको खर्च र लिभरेज गरिएको कोषको बीचमा तुलना), NWASH-MIS वित्त रिपोर्टिङ, लिभरेज अनुपात सूचक (जस्तैः "१ रुपैया स्थानीय सरकारको कोषले ३ रुपैया सह-वित्त व्यवस्थापन आकर्षित गर्यो")

समय/क्षमता

समय

वार्षिक, बजेट चक्रसँग आबद्धता।

क्षमता

लेखा कर्मचारी, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कर्मचारी र लिभरेज मापनमा प्रशिक्षित खासस्व डेस्क कर्मचारीहरू।

आधारभूत स्तम्भ : अनुगमन

क्रियाकलाप ८.१

स्थानीय सरकारहरूका लागि खासस्व योजना अनुगमन ढाँचा स्थापना र सञ्चालन गर्ने

अनुगमन ढाँचा स्थापना र सञ्चालन गर्नु भनेको स्थानीय सरकार स्तरमा राष्ट्रिय खासस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणालीलाई सञ्चालन गर्नु हो। NWASH-MIS सञ्चालन गर्नु भनेको नियमित तथ्याङ्क प्रविष्टि, अद्यावधिक, प्रमाणीकरण र रिपोर्टिङको लागि स्पष्ट प्रक्रिया, तालिका र जिम्मेवारीहरू निर्धारण गर्नु हो। नयाँ प्रणाली डिजाइन गर्नुको सट्टा, स्थानीय सरकारले NWASH-MIS लाई आफ्नो नियमित कार्यमा एकीकृत गर्नुपर्छ ताकि खासस्व जानकारी सटिक, समयानुकूल र कार्ययोग्य होस्।

उद्देश्य

पालिका, प्रदेश र राष्ट्रिय स्तरमा योजना, बजेट र निर्णय लिने कार्यको लागि NWASH-MIS तथ्याङ्क अद्यावधिक, भरपर्दो र उपयोगी रहेको सुनिश्चित गर्ने।

निर्भरता

स्वतन्त्र

औजारहरू

स्थानीय सरकारी कर्मचारीहरूको लागि Users account, आवृत्ति निर्दिष्ट गर्ने पालिका अनुगमन योजना (त्रैमासिक/वार्षिक), जिम्मेवार कर्मचारी र रिपोर्टिङ समयसीमा, तथ्याङ्क गुणस्तर विश्वसनीयता जाँचसूची (स्वास्थ्य, शिक्षा र सेवा प्रदायक अभिलेखसँग त्रिकोणात्मक जाँच), पालिका कर्मचारी र सेवा प्रदायकको लागि अभिमुखीकरण र प्रशिक्षण सामग्रीहरू सहितको NWASH-MIS मञ्च।

समय/क्षमता

समय

अनुगमन योजना स्थापित गर्न तयारीको लागि आधा दिनको सत्र आवश्यक पर्दछ; नियमित अद्यावधि कम्तिमा वार्षिक रूपमा गर्ने, प्राथमिकता सूचकहरूको लागि त्रैमासिक प्रगति अद्यावधिकहरू (कभरेज, कार्यक्षमता, गुणस्तर)

क्षमता

गणनाकर्ता र स्थानीय सरकारी कर्मचारीहरूलाई NWASH-MIS मा अभ्यस्त हुन दुई दिनको तालिम आवश्यक पर्दछ, जसमा डिजिटल तथ्याङ्क प्रविष्टि, सूचक परिभाषा र तथ्याङ्क प्रमाणीकरण विधिहरू समावेश छन्।

क्रियाकलाप ८.२

स्व-मूल्याङ्कन प्रोटोकलहरू सहित खासस्व योजनाहरूको अनुगमन गर्ने

स्व-मूल्याङ्कन प्रोटोकलहरू सहित निरन्तर अनुगमनले नियमित आन्तरिक समीक्षा प्रक्रिया स्थापना गर्नुलाई जनाउँछ, जहाँ स्थानीय सरकार, सेवा प्रदायक र सामुदायिक समूहहरूले समय-समयमा मानकीकृत जाँचसूची, स्कोरकार्ड र प्रतिबिम्ब उपकरणहरू प्रयोग गरेर आफ्नै खासस्व कार्यसम्पादनको मूल्याङ्कन गर्छन् । यसले स्थानीय स्तरमा स्वामित्व, प्रारम्भिक समस्या पत्ता लगाउने र अनुकूलन व्यवस्थापनलाई प्रवर्द्धन गरी NWASH–MIS रिपोर्टिङ प्रणालीलाई पूरक बनाउँछ ।

उद्देश्य

जवाफदेहिता र सिकाइको संस्कृति निर्माण गर्न खासस्वका अभियन्ताहरूले बाह्य समीक्षाको लागि पर्खनु पर्दैन र निरन्तर प्रगति जाँच, कमी पहिचान गरी सुधारात्मक कार्यहरू गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप १ मा निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू

स्व-मूल्याङ्कन जाँचसूची र स्कोरकार्ड (NWASH–MIS र क्षेत्रगत विकास योजना २०२३-२०४३ सँग आबद्धता), समुदाय पृष्ठपोण उपकरणहरू (नागरिक रिपोर्ट कार्ड, वडा-स्तरीय समीक्षा बैठकहरू), प्रगतिको द्रुत दृश्यावलोकनको लागि ट्राफिक-लाइट प्रणाली (रातो-एम्बर-हरियो) ।

समय/क्षमता

समय

वडा र सेवा प्रदायक स्तरमा त्रैमासिक स्व-मूल्याङ्कन; पालिका स्तरमा वार्षिक स्व-मूल्याङ्कन ।

क्षमता

स्थानीय सरकारी कर्मचारी, खानेपानी उपभोक्ता र सरसफाइ समिति र वडा कार्यालयहरूका लागि स्व-मूल्याङ्कन प्रोटोकलहरूको प्रयोग गर्ने बारे १-२ दिनको तालिम । सहजकर्ताहरूसँग अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र सहभागितामूलक मूल्याङ्कन सीपहरू हुनुपर्छ । स्थानीय सरकारले परिणामहरू सङ्कलन गर्न र तिनीहरूलाई NWASH–MIS मा प्रविष्ट गर्न एक सम्पर्क व्यक्ति (सामान्यतया खासस्व डेस्क) नियुक्ति गर्नुपर्छ ।

क्रियाकलाप ८.३

खासस्व प्रणालीको परीक्षण गर्ने

खासस्व प्रणाली परीक्षणले नीति, मापदण्ड र सहमत भएको कार्यसम्पादन बेन्चमार्कहरूको अनुपालन जाँच गर्न सुशासन, सेवा वितरण, वित्त, मानव स्रोत र अनुगमन अभ्यास सहित पालिकाको खासस्व प्रणालीहरूको आवधिक, स्वतन्त्र र लिखित समीक्षालाई जनाउँछ । स्व-मूल्याङ्कन भन्दा फरक प्रणाली परीक्षणले तथ्याङ्क, प्रक्रिया र परिणामहरूको बाह्य प्रमाणीकरण प्रदान गर्दछ ।

उद्देश्य

खासस्व कार्यसम्पादनमा विश्वसनीयता, पारदर्शिता र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने ।

निर्भरता

क्रियाकलाप २ मा निर्भर गर्दछ । क्रियाकलाप ७ वित्त व्यवस्थापन स्तम्भमा पनि निर्भर गर्दछ ।

औजारहरू

मानक खासस्व प्रणाली परीक्षण जाँचसूची (क्षेत्रगत विकास योजना २०२३-२०४३ र NWASH–MIS सूचकहरूसँग आबद्ध), अनुपालन समीक्षा टेम्प्लेट (कानुनी, वित्तीय, सेवा वितरण, वातावरणीय सुरक्षा), बाह्य परीक्षण मार्गदर्शन (राष्ट्रिय वा प्रदेशस्तरमा विकसित), प्रणालीगत सङ्कटापन्न पहिचान गर्न जोखिम लेखाजोखा म्याट्रिक्स ।

समय/क्षमता

समय

प्रत्येक २-३ वर्षमा एक पटक, वा पालिका योजना चक्रसँग आबद्ध गर्ने; सामान्यतया ३-५ दिनमा कार्यक्षेत्रमा निर्भर गर्ने (डेस्क समीक्षा र क्षेत्र प्रमाणीकरण) ।

क्षमता

एक स्वतन्त्र टोली (प्रदेश/सङ्घीय Backstopping निकाय, तेस्रो-पक्ष परामर्शदाता वा अन्तर-पालिका सहकर्मी समीक्षा टोलीहरू) द्वारा सञ्चालन गर्ने । स्थानीय सरकारी कर्मचारीहरूलाई अभिमुखीकरण दिइ परीक्षणलाई सहज बनाउने र सिफारिस अनुसार कार्य गर्ने । पालिकाको खासस्व योजनामा बजेटको व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

क्रियाकलाप ८.४

सुधार, पृष्ठपोषणको लागि माध्यम विकास गर्ने र अभिलेखीकरण गर्ने

खासस्व सेवामा निरन्तर सुधार, पृष्ठपोषण गर्ने माध्यम र अभिलेखीकरणले अनुगमन परिणामहरू र परीक्षणका निष्कर्षहरू व्यवस्थित रूपमा विश्लेषण, एकआपसमा आदानप्रदान गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने प्रक्रियालाई जनाउँछ। यसले एक सिकाइ चक्र सिर्जना गर्दछ जहाँ तथ्याङ्कले निर्णय गर्न सहयोग पुर्याउछ, सुधारात्मक कार्यहरू गरिन्छ र सिकेको पाठहरूले भविष्यको लागि दिशानिर्देशको लागि अभिलेखीकरण गरिन्छ।

उद्देश्य

अनुगमनलाई अनुपालन अभ्यासबाट अनुकूलन व्यवस्थापन, जवाफदेहिता र संस्थागत स्मृतिमा राख्ने।

निर्भरता

क्रियाकलाप ३ मा निर्भर गर्दछ।

औजारहरू

पृष्ठपोषण माध्यम प्रोटोकल जसले परिणाम कसले, कसरी र कहिले प्राप्त गर्दछ भनेर निर्दिष्ट गर्दछ, परीक्षण र स्व-मूल्याङ्कन पछि पालिका सिकाइ कार्यशाला वा प्रतिबिम्ब बैठक, सिफारिसको फलो-अप रेकर्ड गर्न कार्य ट्र्याकर उपकरण, ज्ञान व्यवस्थापन उपकरणहरू (मामला अध्ययन, वार्षिक खासस्व रिपोर्ट, डिजिटल अभिलेखहरू), सामुदायिक पृष्ठपोषण मञ्चहरू (सुझाव बाकस, हटलाइन, नागरिक स्कोरकार्डहरू)।

समय/क्षमता

समय

वडा र पालिका स्तरमा प्रत्येक त्रैमासिक स्व-मूल्याङ्कन पछि र वार्षिक रूपमा पालिका खासस्व समीक्षा र योजनाको अङ्गको रूपमा; प्रत्येक प्रतिबिम्ब र अभिलेख सत्रलाई सामान्यतया एक दिन चाहिन्छ।

क्षमता

स्थानीय सरकारी कर्मचारीलाई अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, सहजीकरण र अभिलेख सीपहरूमा प्रशिक्षित गरिनुपर्छ। खासस्व डेस्कमा एक तोकिएको सम्पर्क व्यक्तिले अभिलेख र फलो-अप कार्यहरू नियमित गर्नुपर्दछ। पृष्ठपोषणलाई मान्य गर्न र सह-स्वामित्व लिन नागरिक समाज र उपभोक्ताहरूको संलग्नता आवश्यक छ।

लेखकहरूको परिचय

एन्जिल अधिकारी जलवायु तथा जल प्रणाली विशेषज्ञ हुन्, जसले WASH, जलस्रोत सुशासन, र जलवायु उत्थानशीलताको संगममा काम गर्दै आएका छन् । उनले Oxfam in Nepal मा ग्रामीण खानेपानी सेवाप्रदायक संस्थाहरूलाई व्यावसायिक बनाउने, सार्वजनिक संस्थाहरू सुदृढ गर्ने, तथा पानीलाई जलवायु र भू-दृश्य सुशासनसँग एकीकृत गर्ने कार्यको नेतृत्व गरिरहेका छन् । उनको कामको मुख्य केन्द्रबिन्दु नीति सुधार, संस्थागत संरचना, तथा व्यवहारिक कार्यान्वयनमार्फत टुक्राटुक्रा परियोजनाहरूलाई जवाफदेही र उत्थानशील सार्वजनिक प्रणालीमा रूपान्तरण गर्नु हो । उनले स्थानीय तहमा पानी बोर्डहरूलाई व्यावसायिक उपयोगिता संस्थाका रूपमा स्थापना गर्न अग्रणी भूमिका खेलेका छन् । साथै, तिनको सुशासन, सेवा प्रवाह, तथा सञ्चालन प्रणाली सुदृढीकरणमा व्यापक क्षेत्रीय अनुभव हासिल गरेका छन् । उनी नेपालका राष्ट्रिय खानेपानी डिजाइन मापदण्डहरूमा जलवायु उत्थानशीलता, सेवा गुणस्तर, तथा दिगोपनलाई समेट्ने उद्देश्यले भइरहेका संशोधन प्रक्रियामा समेत निकट रूपमा संलग्न छन् ।

गरिमा आचार्य एक युवा अनुसन्धानकर्ता हुन्, जसले ललितपुरस्थित पुल्चोक क्याम्पसमा स्नातक अध्ययनका क्रममा खानेपानी तथा जलस्रोत व्यवस्थापन क्षेत्रमा चार वर्षभन्दा बढी अनुभव हासिल गरेकी छन् । उनले विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूका बहुविषयगत टोलीहरूसँग मिलेर पानी तथा वातावरणसम्बन्धी अनुसन्धानमा काम गरेकी छन् र सहकर्मी समीक्षा भएका छभन्दा बढी प्रकाशनहरू प्रकाशित गरिसकेकी छन् । नेपालमा WASH सम्बन्धी उनको अनुसन्धानले ACS EST Water बाट सन् २०२३ को "Best Paper Award" प्राप्त गरेको थियो।

मधुसुधन खनाल जल तथा वातावरण इन्जिनियर, नीति अभ्यासकर्ता, तथा अनुसन्धानकर्ता हुन्, जससँग नेपालको WASH क्षेत्रमा करिब एक दशकको नेतृत्व अनुभव छ। हाल उनी University of Cincinnati मा वातावरणीय इन्जिनियरिङ विषयमा विद्यावारिधि (PhD) अध्ययनरत छन् । उनको कार्यक्षेत्र इन्जिनियरिङ, अर्थशास्त्र, सुशासन, तथा तथ्याङ्क-आधारित निर्णय प्रक्रियासम्म फैलिएको छ । उनले दातृ निकायद्वारा वित्तपोषित प्रमुख जल पूर्वाधार तथा सुशासन कार्यक्रमहरूको नेतृत्व तथा योगदान गरेका छन् । साथै, राष्ट्रिय WASH नीति तथा अनुगमन प्रणाली निर्माणमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नुका साथै सरकारका सबै तहमा संस्थागत सुधारलाई सहयोग गरेका छन् । उनको विशेष ध्यान उत्थानशील सेवा प्रवाह तथा दिगो विकासमा केन्द्रित रहेको छ ।

रजित ओझा, PhD, जल आपूर्ति, सरसफाइ तथा स्वच्छता (WASH) विशेषज्ञ हुन्, जससँग जल आपूर्ति तथा सरसफाइ इन्जिनियरिङ क्षेत्रमा १७ वर्षभन्दा बढी अनुभव छ । उनलाई WASH सुशासन, SDG ६.१ तथा ६.२ को स्थानीयकरण, तथा स्थानीय सरकारका WASH योजना निर्माणमा व्यापक विशेषज्ञता प्राप्त छ । उनको दक्षता वित्तीय विकल्पहरूको मूल्याङ्कन, लगानी आवश्यकताको निर्धारण, तथा सरकारका विभिन्न तहमा खर्च प्रवृत्तिको विश्लेषणमा केन्द्रित छ । उनको विद्यावारिधि अनुसन्धान "ट्यारिफ, उपभोक्ता, तथा वातावरणीय बाह्य प्रभावहरू" को अन्तरसम्बन्धमा आधारित छ । साथै, उनी सञ्जाल निर्माण तथा साझेदारीमा विशेष रुचि राख्छन्, जसअन्तर्गत उनले स्वास्थ्य, पोषण, तथा जलवायु एजेन्डासँग WASH सेवाको पहुँच जोड्ने बहु-सरोकारवालाको सहभागितामूलक रणनीतिहरू विकास गरेका छन् । उनी आफूलाई "System Thinker" का रूपमा परिचित गराउँछन् र WASH प्रणालीभित्रका पक्षहरूको "विकासक्रम", "अनुकूलन", "अन्तरसम्बन्ध", तथा "गतिशील प्रकृति" को अध्ययनमा गहिरो रुचि राख्छन् ।

OXFAM

Oxfam in Nepal

Jawalakhel, Ward No. 5 Lalitpur, Nepal

Telephone: +977 (1) 5430574

Email: oxnepal@oxfam.org.uk,

Website: www.nepal.oxfam.org

https://www.facebook.com/OxfamInNepal | https://www.instagram.com/oxfaminnepal